

Romano hangos

22, Kč

ROMSKÝ HLAS – ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE

ROČNÍK 19 • ČÍSLO 18–19 • VYŠLO 20. PROSINCE 2017

zprávy

Lety u Písku – Akcionáři společnosti Agpi, majitele vepřína v Le-tech, dnes na valné hromadě schválili převod areálu na stát. Peníze od státu, 450,8 milionu korun, by měla firma dostat do konce dubna 2018. Areál stojí na místě bývalého koncentračního tábora pro Romy. Právní zástupce jednoho minoritního akcionáře, Jan Válek, ČTK řekl, že pravděpodobně do 30 dní podá žalobu proti dnešnímu usnesení.

Praha – Končící ministr školství Stanislav Štech (ČSSD) podepsal novelu vyhlášky o inkluzi, která by měla vést k úspornějšímu financování podpory pro děti se speciálními potřebami. MŠMT si od ní slíbují lepší využívání peněz zejména na asistenty pedagoga, kteří byli doteď nejdražší součástí inkluze. Podle odhadů úřadu by novela mohla státu příští rok ušetřit 1,08 miliardy Kč. Platit bude od ledna.

z obsahu

Téma čísla:

Štěstí

Křest knihy:

Stavíme nové Lidice

strana 7

O Jendovi a Veroně

Vánoční pohádka Andreje Giňi
strana 8–11

Vánoce a já

Dvojjazyčná povídka

Gejzy Horvátha

strana 9 a 11

Výstava portrétů Martina Homoly otevírá nový pohled na dobu poválečných Lidic

foto: Sabir Agalarov

Zároveň se slavnostním otevřením nové expozice v Památníku Lidice byla zahájena i výstava fotografa Martina Homoly Domov můj.

Jedná se o svědectví portrétu zahrnující fotografie, jež jsou poselstvím naděje těch, kteří přežili

tragédie vyhlazení Lidic a Ležáků v roce 1942 a dodnes jsou mezi námi.

Na slavnostní vernisáž výstavy přišli i ti, kteří šílenosti páchané nacisty v Lidicích přežili. Za ty, kdo se slavnostního dne nedožili, přišli jejich blízcí příbuzní. Mezi přítom-

nými byli například paní Věra Čepelová, Miloslava Kalibová, Jaroslava Skleníčková se svými příbuznými a mnoho dalších obyvatel „starých“ Lidic.

Momentky fotografa Martina Homoly nesou v sobě obrovský náboj, díky tomu, jaký vztah si doká-

zal vybudovat s objekty na svých fotografiích. Ve tvářích přeživších najdeme obrovskou životní energii, díky níž překonali útrapy totalitních režimů, a také nadhled, odpuštění a usmíření, jež jsou nutnou sou-

Pokračování na str. 6

Recenze: Sitcom Miri fajta překonává očekávání

foto: Sabir Agalarov

Když jsem se před dvěma lety dozvěděla, že Robin Stria připravuje se skupinkou Romů sitcom zamýšlený jako projekt pro televizi, přiznám se, že jsem neměla velká očekávání. Romských projektů s velkými mediálními ambicemi jsem sama zažila několik a dělat zábavu, potažmo romskou zábavu, to je opravdu vysoká meta a pro televizi dost velké sousto.

Ukázalo se, že televizní zpracování romského sitcomu je skutečně běh na dlouhou trať. Mezitím však Robin Stria vytvořil skupinu romských neherců – dobrovolníků a začal s nimi naplňovat svou vizi. Jak to tak bývá, realizovat se mu ji podařilo až po dvou letech, mnoha překonaných překážkách, rozpadnutém a znovu a jinak složeném týmu. Vyvrcholením jeho snah byla ale tři beznadějně zaplněná, řekli bychom vyprodaná představení, po-

kud by se vybíralo vstupné, a nadšené divácké reakce. Čím to je, že sitcom Miri fajta takhle skvěle funguje?

Za současným úspěchem stojí mix několika faktorů dohromady. Je to především profesionálně napsaný scénář, který vytvořili Vladimír Mareček a Michael Sodomka. Celou divadelní akci drží pohromadě, dobře pracuje s komediálním formátem převedeným na divadelní realizaci a jasně definuje charakter, typy postav i typy interakce mezi nimi. Kristýna Richterová jako obětavá matka rodu, malý Tobias Šarišský, coby „Denis, postrach ulice“ nebo Sabina Bendová hrající přesvědčivě marnivou pubertální Sabinu. Neherci se můžou opírat o jasnou charakteristiku své postavy a diváci rozumí od první-

Pokračování na str. 4

zprávy

Praha – Legální držitelé zbraní nedostanou právo zasáhnout k zajištění bezpečnosti České republiky. Změnu měla přinést novela ústavního zákona o bezpečnosti, Senát to ale neschválil. Změna by podle odpůrců novely byla nepotřebná a zneužitelná.

Slovensko – Tragicky skončil incident v herně v Hurbanově na jihu Slovenska v okrese Komárno, který se odehrál v noci na pátek. Opilý myslivec tam legálně drženou zbraní nejdříve postřelil servírku, poté zastřelil jejího přítele a nakonec obrátil zbraň proti sobě, informovala v pátek slovenská policie.

Jeruzalém – V Jeruzalémě proběhlo první židovsko-romské fórum. Cílem organizátorů bylo prokázat, že Romové mají hebrejské kořeny. Dokazováním „biblického spojení“ těchto dvou národů se již mnoho let zabývá Šmuel Abukia z Kohav Jakova. V průběhu výzkumu Knihy bytí – Berešit, Šmuel narazil na Romy a od té doby se věnuje výzkumu této problematiky a průběžně publikuje dílčí závěry na svém blogu. Na jeruzalémské fórum přicestovalo asi padesát Romů, převážně z Francie, kde jim organizátor oznámil závěr, že Romové pochází z tzv. větve Šimona. „Romové o svém hebrejském původu ví, akorát nemají důkazy. Společně tyto důkazy získáme,” sdělil izraelské televizi Šmuel Abukia. „Ve své knize, která brzy vyjde, představím světu veškeré svoje důkazy. Pak už se budou rozhodovat rabínové a jiné autority z oblasti Halachy (tradiční židovské právo),“ dodal organizátor prvního židovsko-romského fóra, jehož symbolem se stala šesticipá hvězda propojená s romskou čakrou.

Kladno – Ve středu 6. prosince došlo kolem druhé hodiny odpolední v ulici ČSA k útoku skupiny na dvaadesátiletou dámu, která cestovala autobusem domů. Někdo ze skupiny cestujících udeřil důchodkyni do ruky, přičemž jí vypadl její mobil. Dále ji starší žena začala škrtit a škrábat nehty a následně ji muž udeřil do hlavy. Po tomto útoku odešli všichni násilníci přes ulici směrem do oblastní nemocnice Kladno. Policie popisuje útočníky jako „lidi tmavé pleti s velkým množstvím zlatých šperků“. Celou záležitost řeší Policie ČR.

Pojďte se podílet na tvorbě vize pro „Brněnský Bronx“

Okolí Cejlu, Bratislavské, Francouzské a přilehlých ulic nemá mezi Brňany dobrou pověst. Lokalita si vysloužila řadu označení. Asi nejčastěji se jí říká „Bronx“.

Kdysi industriální předměstí plné chátrajících fabrik a pavlačových domů se v poslední době dynamicky mění. Ve čtvrti se mohutně staví a opravuje, stěhují se sem noví obyvatelé.

Organizace Tripitaka zde pravidelně od roku 2012 pořádá otevřený pouliční festival Ghettofest. Jeho cílem je propojovat obyvatele čtvrti a otevírat ji návštěvníkům, kteří by sem jinak nezavítali. Nyní chtějí lidé z Tripitaky více promluvit do dění v lokalitě, a připravili proto tříletý projekt Barvy brněnského Bronxu. Chtějí zde vytvořit svébytnou komunitu charakterizovanou pocitem bezpečí, vzájemným kontaktem, spoluprací a schopností aktivně ovlivňovat své okolí.

Vedle kulturních a společenských aktivit bude pro zdar tohoto záměru zásadní proces tvorby vize komunity. „Tomuto místu chybí vize. Lidé se často ptají: Co tady bude za deset let, jaké jsou zde plány? Ale žádný plán zatím není. Tohle chceme změnit,” říká autor projektu a předseda Tripitaky Zdeněk Raiser.

Tvorba vize komunity je zaměřena na formulování dlouhodobějších cílů rozvoje území. Při tom se snaží využít co největšího zapojení místních občanů. Vize je postupně naplňována realizací několika společně vybraných projektů, na nichž se občané sami podílejí.

„V současné době sestavujeme jádrovou skupinu. V ní bude dvanáct aktivních lidí, kteří zastupují různé věkové a sociální skupiny žijící v lokalitě. Oslovujeme místní obyvatele i podnikatele, starousedlíky i ty, kdo se sem přistěhovali teprve nedávno,” říká Tereza Melicharová, která se na přípravě vize podílí. „Jsme otevření každému, komu není vývoj v této čtvrti lhostejný a chce se na něm podílet,” dodává.

Po utvoření jádrové skupiny bude nejpозději letos v červnu svoláno velké komunitní fórum. Počítá se, že se jej zúčastní i více než stovka účastníků. Všichni, kdo se chtějí podílet na tvorbě vize komunity v brněnském „Bronxu“, se mohou hlásit na e-mailové adrese barvybrnenskéhobronxu@gmail.com.

Tereza Melicharová

Ve školách se učí málo o Romech

V českých školách se učí málo o Romech. K opomíjeným tématům patří jak romská kultura, tak i dějiny tohoto etnika. Neznají je dobře děti, ale ani učitelé. Lepší informovanost by přitom mohla zlepšit soužití romské komunity s většinovou společností. ČTK to při zahájení studentské konference o Romech ve 20. století řekla ředitelka Institutu Tereziánské iniciativy Tereza Štěpková.

„My, když jsme se pustili do výzkumu a dokumentace obětí holocaustu Romů u nás, tak jsme zjistili, že to téma je vlastně velmi kontroverzní a že většina pedagogů se ho bojí otevírat ve školách,” uvedla Štěpková. Podle ní je téma složité, protože souvisí s aktuálními problémy, které se týkají romské komunity, například v sociálně vyloučených lokalitách.

Podle Štěpkové je velice málo odborníků, kteří se romské historii věnují. Zejména vyvražďování Romů za druhé světové války by se ale podle ní měla začít věnovat po-

dobná pozornost, jakou má i holocaust Židů. „To téma je nezpracované. Jsme v úvodní fázi a je potřeba to rozhýbat,” podotkla.

Institut Tereziánské iniciativy se proto rozhodl uspořádat různé vícedenní akce pro mládež. Spolupracuje s několika desítkami učitelů z celé republiky. Počítá se ale i s účastí odborníků a zástupců romské komunity.

„Chceme přispět k tomu, aby Romové byli hrdí na historii romské komunity a mluvili o ní, ale současně, abychom ji přijali jako většinová společnost jako součást našich vlastních dějin,” vysvětlila ředitelka institutu.

Studenti na dnešní konferenci uváděli, že by je zajímalo například to, kdy Romové do Evropy přišli, ve kterých evropských zemích žijí a jaké udržují zvyky. Chtěli by také vědět, proč se někteří špatně přizpůsobují státnímu systému, zda je rozdíl mezi Romy ve městech a na vesnici, nebo proč nemají vlastní stát.

Aktuální projekt je spojen s dokumentací obětí romského holocaustu. Téma otevřela odborná mezinárodní konference v květnu. Institut chystá ještě další dvě mezinárodní setkání, a to v Německu a v Maďarsku.

V posledním školním roce chodilo podle odhadů do základních škol zhruba 33.860 romských školáků a školeček. Představovali tak 3,7 procenta všech žáků. V takzvaných zvláštních školách „s nižší vzdělávací ambicí“ se učilo zhruba 15 procent romských chlapců a děvčat, tedy přes 4900.

Podle zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2016 se romské děti ve vzdělávání často setkávají se segregací. V Česku je 83 základních škol, kde romské děti tvoří víc než polovinu žáků. V dalších 136 školách romské děti představují čtvrtinu až polovinu školáků. V institucích s většinou romských žáků se v posledním školním roce vzdělávalo 24,3 procenta Romů a Romek. **ČTK**

V Praze proběhly protesty proti setkání xenofobních stran

Za hlasitého hvizdu a s pokřiky „Hanba“ a „Proti fašistům“ dorazilo několik set demonstrantů k pražskému TOP hotelu, kde se v sobotu 16. prosince konalo setkání představitelů evropských protiimigračních stran. Z pražských Roztyl, kde se ve 14:00 sešli, pochodovali v poklidu s vlajkami Evropské unie. Konferenci stran, které spojuje skepse vůči evropské integraci, nacionalismus a odpor proti migraci, pořádala Svoboda a přímá demokracie (SPD) Tomia Okamury. „Chceme tím ukázat, že Česká republika není lhostejná k projevům nenávisti, šíření dezinformací, kterých se SPD hojně dopouští, a chceme nenásilnou formou vyjádřit protest proti tomu,” řekl ČTK organizátor protestu Jan Cemper.

Krátkce po 14. hodině ke shromážděným jako první promluvil slovenský sociolog, bývalý disident a zakladatel hnutí Veřejnost proti násilí Fedor Gál. „Mluvím u příležitosti mezinárodního setkání lidí, které vnímám jako nacisty, fašisty a zlé lidi. Jsou to lidé, kteří nestojí o dialog. Jsou to lidé, kteří si nezaslouží naši toleranci,” řekl Gál.

Další projev pronesla Anna Dumont, která koordinuje neziskové organizace, jež pomáhají uprchlíkům. Vystoupil také bývalý velvyslanec ve

Francii Petr Janyška a Hayato Okamura, který kandidoval ve volbách za KDU-ČSL a ostře se ohrazuje proti svému bratru Tomio Okamurovi. Už v pátek se několik stovek lidí sešlo na protestním pochodu Prahou.

V pátek měl účastníky konference nazvané Za Evropu suverénních národů přivítat v Poslanecké sněmovně předseda hnutí SPD Tomio Okamura. ČTK řekl, že podle pozvaných politiků by měla Evropskou unii nahradit spolupráce suverénních zemí, zůstal by ale zachován volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu. Páteční jednání bylo uzavřené a kvůli výhrůžkám vůči některým účastníkům nechtěl Oka-

mura předem ani zveřejnit jeho čas.

Veřejná část konference se ale konala až v sobotu od 17:00 v TOP hotelu na Chodově, organizátoři demonstrace svolali blokádu místa k Národnímu archivu. Občanské iniciativy, které se sešly na svůj protest u metra Roztyly, se následně vydaly na pochod k hotelu.

Na konferenci ENF do Prahy přijela kromě odpůrce islámu Wilderse také například neúspěšná kandidátka na francouzskou prezidentku Marine Le Penová. Akce se zúčastnil i zástupce italské Ligy Severu Lorenzo Fontana nebo představitel rakouské FPÖ Georg Mayer. **ČTK**

foto: Jaroslav Kvarda

Anketní otázka

Co očekáváte od letošních Vánoc? Co potřebuje člověk ke štěstí? Co dnes dělá lidi šťastnými?

Renata Adamová, ČR – Chomutov
Vánoce jsou pro mne svátky klidu, míru a především pohody. Pro mne je nejcennější, že mohu být se svou rodinou v rodinné harmonii. Samozřejmě, že mě těší, když můžu obdarovat své blízké a oni mají z toho radost.

Jarmila Gregoričková, ČR – Mikulov

Pro mne jsou Vánoce svátky klidu a pohody. Na Vánoce se těším, celá rodina budeme opět spolu a společně si užijeme Vánoce. Přeji všem Romům hodně zdraví, štěstí a šťastné a veselé Vánoce.

Vojtěch Rác, ČR – Kladno

Myslím, že právě toto téma sbližuje lidi bez rozdílu. Alespoň u mne je tento čas naplněn tím, co člověk nosí ve svém srdci, lásku k nejbližším, vzpomínku na ty, kteří nám odešli. U nás Romů je čas Vánoc vnímán i jako zpytování svého svědomí, kdy vychází na povrch vše, co je ukryto v našich srdcích. To nejkrásněj-

ší, co opomínáme dát během roku svým nejbližším. Na atmosféru Vánoc, kterou jsem prožíval s rodiči, nikdy nezapomenu. Naše romské tradice předávám svým dětem a věřím, že ony tento dar předají zas svým dětem.

Lýdia Kotlárová, SR – Topolčany

Vianoce sú kresťanske sviatky a nakoľko Rómovia sme odjakživa veriaci, tak príchod Ježiša Krista si uctieame aj s mnohými tradíciami nám vlastnými. Od tohtoročných Vianoc nič zvláštne neočakávam, budem rada a šťastná, ak sa pri vianočnom stole stretnem so svojimi deťmi, vnúčatami a celou rodinou zdravá a spokojná. To je to najväčšie šťastie. Nezáleží na tom, čo bude na stole, ale kto bude u stolu. Žiaľ, hlavný odkaz Vianoc sa časom mení na komerciu a byznys. Šťastné, veselé a požehnané Vianoce vám všetkým!

Jarmila Váňová, SR – Košice

Vianoce a šťastie pre mňa znamená pokoj, mier, láska a rodinná pohoda. To úplne stačí.

Anketu zpracoval Gejza Horváth

Tvoření Adventní

V pátek 1. 12. 2017 od 16 hodin se v prostorách ČCE novojičínského sboru konalo adventní tvoření. Cílem této akce bylo společně si vytvořit vlastní vánoční dekoraci. Sešli se tu lidé od mladé až po starší generaci a společně tvořili a tvořili. Vyráběly se svícný se včelími svíčkami, sněhuláci, andělíčky z papírových tácků, vločky z papírových sáčků, adventní věnce a další vánoční ozdoby. Srdečně byli zváni i všichni, kteří zrovna na tvoření neměli chuť, ti se mohli naladit na vánoční atmosféru třeba vynikajícím domácím punčem.

A co vy, tvoříte doma taky, jste kreativní, rozvíjíte svou zručnost? Věřím, že určitě ano, je lepší si něco vyrobit doma sám a mít z toho radost. Můžete tvořit z čehokoliv.

Tady vám posílám pár nápadů na tvoření.

Sněhulák pro zahřátí

Potřebujeme bílý flees, zbytky červené tkaniny s potiskem na břicho, oranžovou dekorační plst' na mrkvičku, dva černé korálky na oči, provázek a duté vlákno na vyplnění sněhuláka. Z fleesu si vystříháme dvakrát tělo sněhuláka, na

přední díl našijeme entlovacím stehem bříško ve tvaru srdíčka, přišijeme nos a korálky jako oči. Díl s aplikacemi položíme lícem na líc k druhému dílu a z rubu sešijeme, ponecháme pouze otvor na otočení. Otočíme na líc, vyplníme dutým vláknem a otvor skrytě zašijeme. Okolo krku stáhneme provázek. A sněhulák je na světě.

Andělíčky z těstovin

Základní surovinou pro výrobu andělíčka jsou těstoviny – potřebujeme tzv. penne (duté rourky), farfalle (mašličky) a kolínka. Na jednoho andělíčka je třeba 2 ks penne, 1 ks farfalle a 2 ks kolínek. Dále je potřeba tvrdnoucí hmota na výrobu hlavičky, tavná pistole, bílá temperová nebo jiná dobře krycí barva, zlatá nit nebo tenký provázek na zavěšení, zlatá barva na dozdobení, andělské vlasy a fixy na obličej andělíčka.

Jako první si připravím tělíčko andílka. Slepím k sobě pomocí tavné pistole 2 ks penne skosenými stranami k sobě. Jako křídla poslouží 1 ks farfalle. Pomocí tavné pistole přilepím mašličku do horní části tělíčka. Ručičky vytvořím ze

2 ks kolínek. Tavnou pistolí je přilepím ze strany na tělíčko, zhruba ve stejné výšce jako jsou křídla. Hlavičku vytvořím z tvrdnoucí hmoty. Velikost hlavičky je třeba naměřit podle tělíčka, aby se vešla mezi těstoviny a bylo možné ji přilepit. Hlavičku je dobré si připravit předem, aby stihla vytvrdnout. Vytvrzenou hlavičku přichytím pomocí tavné pistole mezi penne. Slepěného andělíčka natru z jedné a poté z druhé strany bílou (ne moc naředěnou) barvou – při tahu štětcem se snažím jet po drážkách v těstovinách, aby byly rovnoměrně natřené. Pomocí tavné pistole nalepím andílčovi zlaté vlasy a podle potřeby je zastřihnu. Šňůrku na zavěšení andělíčka na stromeček přivážu kolem křídel a nad nimi ji zavážu na uzlík. Poté nechám delší konce šňůrky a na jejich koncích je zauzluji, takže vznikne větší očko. Nakonec andílka dozdobím zlatou barvou – natru konečky křídel, spodní okraj tělíčka a konce rukávů. Fixami domaluji oči a ústa. Hotového andílka můžete použít jako milý dáreček nebo jako ozdobu na vánoční stromeček.

text a foto: Veronika Kačová

komentář

Na co jsme přišli?

SABIR AGALAROV

Existuje mnoho trefných formulací štěstí. Štěstí přeje připraveným. Štěstí je, když ti někdo rozumí. Nebo jiná vtipná, že štěstí je, když lidi, kteří k tobě nepatří, k tobě prostě nepatří. Faktem je, že štěstí, stejně jako bohatství, vnímá každý jinak. Nejspíš si ale každý pokládá otázku, jestli je v nějakém období šťastný a jen velmi málo lidí (s výjimkou zamilovaných, nebo těch, co vyhráli ve Sportce) na ni nachází uvnitř sebe pozitivní odpověď.

U většiny lidí deklarujících štěstí můžeme také očekávat, že o svém štěstí neříkají pravdu. Nové technologie jako je Facebook nebo Instagram dávají svým uživatelům zakoušet pohádkové pocity strojeného štěstí. Určitě znáte takové ty případy lidí, jejichž fejsbukové profily vypadají jako Disneyland, ale ve skutečnosti se jedná o velmi nešťastné osoby. Štěstí je tedy něco, co chce mít každý, avšak málokdo jej ve skutečnosti má. Navíc lidi mají tendenci podezírat ostatní, když jsou z nějakého důvodu šťastní. “Hele, ona dostala nový byt, má štěstí”, “ten darebák má love a dívej, jak se směje, kde to bere?”, nebo “máš štěstí, že jsem ti nezlomil obě nohy!” a tak dále. Ze štěstí se tak stává jed, zbraň, kost v krku a naopak z neštěstí ostatních pocit sounáležitosti a útulna.

Společnost je zvyklá porovnávat množství svého štěstí s ostatními. Jistě však je, že pokud jste člověk od přírody nešťastný, obviňujete z toho ostatní a nechcete s tím nic udělat, pak žádný přidělený byt, nevěsta, výrobek, milenec, auto, a už vůbec ne vysoká finanční odměna, vám ke štěstí nepomůžou. A pokud ano, tak jen k okamžitému pocitu naplnění, k něčemu, co by se dalo označit jako “konzumní orgasmus”. A v čem se orgasmus liší od pravého štěstí? No přeci tím, že trvá zanedbatelně krátkou dobu. Romové znají štěstí, jeho pravou podstatu a nenaplněnou touhu po štěstí jako málokdo. Lidské tělo zná štěstí, protože má paměť. Možná právě proto mezi Romy, jejichž materiální existence dosahuje společenského dna, se mnozí uchylují k drogám. Drogy jsou totiž zkratkou ke stavu o něco déle trvajícího štěstí. V čem se ale liší stav drogového opojení od štěstí? No přeci tím, že trvá jen o několik hodin déle než orgasmus. Návrat do nešťastné reality je pak o to smutnější. Přesto drogy jsou v tomto smyslu zhoubnou, avšak pravdivou odpovědí na holé lidské neštěstí.

Dovolím si tvrdit, že původ lidského neštěstí tkví ve strachu a neumění žít život. Možná svým odvážným tvrzením vyvolám v lidech věřících hněv, avšak nemůžu si odpustit poznámku, že jakákoliv sebeidentifikace okamžitě vytváří celou řadu problémů. Představme si, že cestující hrdý Rom, křesťan z východní Evropy, potká na letišti blízkovýchodní Romů, muslimku, a zamiluje se do ní. No a po třech měsících jejich tajné lásky rabín z Jeruzaléma potvrdí, že Romové nejsou původem z Indie, ale z Izraele. Co se změní? Rozbije se jejich láska o Zeď nářků? Nebo vyvolá na tvářích zamilovaných úsměv a hravou myšlenku, že štěstí a láska jsou nade všemi těmi lidskými výmysly, jakými jsou úřednické údaje v rodných listech?

Na co jsme přišli? Jako vždy na nic! Štěstí je kluzké jako hlemýžď a krásné jako ráj. Je prý v našem nitru a dosáhnout ho můžeme tím, že odhodíme nesmyslné okovy, jako je národnost, pohlaví, etnikum, věk a jiné omezující nesmysly, a ovládneme vlastní vůli. Prvním krokem ke štěstí je tedy přestat pít a kouřit. Pak převzít kontrolu nad tím, čím krmit sebe a své děti.

Redakce Romano hangos přeje sobě i Vám krásné vánoční svátky. Nechť tato klidná zimní doba poslouží Vám k nalezení pravého smyslu štěstí uvnitř Vás a ve Vašich rodinách.

Vakeras romanes

Šukar Karačoňa
savore lače manušenge
mangav jilestar.
Ačhen le Devleha andro jilo,
saste sar mačhora andro paňori,
barvale sar amari kaľi phuvori.
Aven jekh avreske sar phrala.
Jepaš phabaj tuke, jepaš mange.
Soske amen choľaras?
Sem dživas ča jekhvare.
Kamas jekh avres.
E luma hin sakoneskeri,
tiri, leskeri, miri.
Savore sam le Devlestar.
Bachtalo nevo berš tumenge.

Krásné Vánoce
všem dobrým lidem
přeji ze srdce.
Buďte s Bohem v srdci,
zdraví jako rybičky ve vodičce,
bohatí jako ta naše černá zem.
Buďte jeden druhému jako bratři.
Půlku jablka tobě, půlku mně.
Proč se máme hněvat?
Vždyť žijeme jen jednou.
Mějme jeden druhého rádi.
Svět patří každému,
je tvůj, jeho i můj.
Všichni pocházíme od Boha.
Šťastný nový rok vám přeji.

Jan Horváth

**Chcete přispívat na naše anketní stránky?
Ozvěte se šéfredaktorovi na
romanohangos@gmail.com**

Recenze: Sitcom Miri fajta překonává očekávání

Dokončení ze str. 1

ho okamžiku, kdo je kdo. Nutno podotknout, že nejen scénář ale drží sitcom pohromadě.

Je to rozhodně i chemie mezi (ne)herci, jejich společná nesmírně silná energie, která diváky strhává od začátku, i evidentní zapálení pro věc, chuť hrát a i přes nervozitu si to užít.

Humor jako základní ingredience formátu v tomto případě opravdu funguje. Autorům scénáře i Robinu Striovi coby režisérovi se povedlo vybalancovat romský vtíp a situační komiku s žánrovými prvky sitcomu. Publikum, namíchané většinou z Romů i majority, si tak vždycky tzv. najde svoje. Vtipy na adresu Romů znějí z úst romských herců přirozeně a sitcom má schopnost dělat si legraci jak z Romů, tak stereotypů o nich. Herci se nebojí četných interakcí s publikem, což celou divadelní akci nesmírně oživuje a diváci na tuto hru přistupují, přestože jsou často terčem vtipů oni sami. Nutno podotknout, že i když se zdá formát sitcomu odlehčený a jednoduchý, dělat zábavu tak, aby byla doopravdy zábavná, je pořád to nejtěžší a tady se to povedlo.

Svou roli v úspěchu má bezpochyby i půlhodinová stopáž představení, které udržuje svižné tempo a pozornost diváků až do konce a nemá hluchá místa. Sama jsem představení viděla dvakrát, vždy bylo v sále mnoho malých dětí, které se často obtížně koncentrují, ale sitcom se zájmem odkoukaly a prožily až do konce.

Minimalistická scénografie a využití několika jednoduchých předmětů, které spolu s pohybem vyjadřují různé činnosti, umožňuje zapojovat fantazii publika a zároveň přestavení jednoduše odehrát prakticky na jakékoli scéně.

Nezbývá než dodat, přejme sitcomu Miri fajta, aby měl mnohem více zaplněných repríz a cestoval dlouho po republice nejen za romským publikem. V Brně si totiž jeho tým vyzkoušel, že na to má.

Alica Sigmund Heráková
foto: Sabir Agalarov

Hromoplkie

Jasřilo; poplaslzná tklova
kruřcupila se v trámavě:
průvratná byla bokřavova,
můrnící hledavě.

„Hromoplka se, synu, střež!
Čelistí chňapných drápů šmika!
Klepklep-pěřatce dravce, též
Supteřva plundrožvyka!“

Vorpalný meč svůj v ruku vňal:
pátral po chvastovzácném soku —
pod Tamtam-stromem popostál,
pohroužen, šetře malných kroků.

Jak úvratno na mysli měl,
Hromoplk, bulvy očí vžňaty,
mechpřítým lesem funě spěl,
hromumlaje si k němu chvaty!

Raz dva! Tak dál! Skrznaskrz řal!
Zazkřištěl vorpálový břit.
Aj, mrtev — jeho hlavu vzal
běsoklusem zpět, hbit.

„Hromoplka žes skolil přec?
Spěš v náruč mou, přezářný synu!
Žůžasný den! Tot' věc! Jak sen!“
hihňal se radobdivně činu.

Jasřilo; poplaslzná tklova
kruřcupila se v trámavě:
průvratná byla bokřavova
můrnící hledavě.

Lewis Carroll
překlad: Jaroslav Pinkava

Yechiel Bar-Chaim recituje humornou báseň Lewise Carrolla před začátkem Miri Fajta

Co mně přinesl rok 2017?

Končí rok a je čas na bilancování, jaký byl, co nám přinesl. Za sebe mohu říct, že letošní rok byl dobrý, nemůžu si moc stěžovat. Naše rodina se rozrostla o dva potomky, našim synům se narodily dvě děti. Janovi syn Milan, Markovi dcerka Vaneska. Je to boží dar, mám již sedm vnoučat. Jaký je čeká život, jaké budou mít dětství? Jsem přesvědčen o tom, že k jejich dobré výchově jsou zapotřebí funkční rodiče a rodina. Nikdo nám nic nedá zadarmo, musíme udělat vše pro to, aby se jim žilo dobře.

Z vyprávění mé babičky, která porodila osmnáct dětí, kdysi nebyly žádné výhody, přídavky a sociálky. Všechny musela s dědou vy-

chovat bez pomoci státu. Nikdy si na nic nestěžovali, pracovali a žili s Bohem v srdci.

Dnes je jiná doba, lidé jsou nespokojení, stále si na něco stěžují a chyby hledají u někoho jiného. Každý chce moc, honí se za dárky, mamonem a pokud možno čeká pomoc od jiných. Romové byli kdysi chudí, nevlastnili majetky a pole, byli však skromní a stačilo jim to, co měli.

Člověk by neměl druhým závidět, zlobit se na druhé, nosit v sobě nenávist. Škodí to všem a zejména jemu samotnému. Žijeme jen jednou na tomto světě, nazí jsme se narodili a také si na onen svět nic nevezmeme. Mějme to na paměti i v tomto předvánočním čase. Před

dvěma tisíci lety se narodil náš Spasitel v Betlémě, na slámě, mezi zvířátky. Chudý, zatracovaný, nenáviděný i milovaný.

Bůh miluje všechny bez rozdílu, zastavme se, vezměme rozum do hrsti a buďme pokorní. Blahobyt, sláva a moc netrvá věčně, i to kolo je kulaté – jednou jsme nahoře, podruhé dole. Není noci, aby po ní nepřišel den, není dne, aby po něm nepřišla noc. Tak kdysi přemýšleli naši dědové. Proto nebuďme falešní, přejme druhým a tím si očistíme svou duši.

To je to právě štěstí člověka, mít dobrou a zdravou rodinu, děti a vnuky.

Přeji vám hodně štěstí a zdraví. Bůh s vámi. **Jan Horváth**

So mange and'as kada berš?

Hin agor beršeske u phučav, savo has? Vaš mange šaj phenav, hoj has lacho. Naš'f'i rovav. Amari famel'ija barifas, ul'ile amare čhavenge duj čhavore, le Janoske muršoro, le Markuske čhajori. Hin oda Devlestar, hin man imar ehta onuki. Savo len avela dživipen? Sar dživena? Zorales paťav, hoj sar ehin lachi zora'f'i famel'ija, bu'f'akeri, ela lenge mištes. N'iko amen nadela n'ič hjaba, savoro musaj te ker-as, hoj peske te dživen laches.

Miri phuri daj leperelas, hoj la has dešochto čhave, akor na sas podpori, socialka, n'ič, u savore avri barard'as le papuha avka, sar kampel. Šoha na rovenas, kerenas bu'f'i, lošanenas le Devleha andro jilo.

Ada'd'ives hin aver, o manuša rušen pre aver, egerinen peske, nadžanav soske. Sako užarel, hoj vareko aver lenge šegetinela. Sako kamel but love, barval'ipen. O Roma šoha nasas barvale, nasas len mal'f'i, n'ič. The avka sas bachtale.

O manuš bi na majinelas te egerinel avreske, te rušel pre avreste, oda nane lacho le jileske. Dživas ča jekhvar pre ada svetos, nange ul'if'am, n'ič amenge na laha pre aver svetos. L'ikeras kada andro amaro šero akana angle Karačoňa. O Ježišis ul'ila andro Betlemos čoro, pre phus, maškar o gurumňa. Čorikanes, nakamado, tiž le kamibnaha andro jilo.

O Del kamel savore manušen, kalen the parnen. Ačhavas amen, gondol'inas pr'oda, avas pa'f'ivale. Barval'ipen, but love, nane savoro, the odi kereka hin genbeli'ni – jekhvar sam upre, masovar tele. Nane rat, so pal late naavela d'ives, nane d'ives, so pal leste naavela rat.

Avka gondol'inenas amare phure dada. Vaš oda naavas chochade, avas lache manuša, pa'f'ivale. Te žužaras amari vo'd'i.

Ada hin čačikano barval'ipen, sas'f'i the lachi famel'ija, saste čhave the onuki.

Mangav tumenge but bacht. O Del tumenca. **Jan Horváth**

Pohled prezidentských kandidátů na migranty

Většina prezidentských kandidátů se staví rezervovaně až odmítavě k přijímání migrantů nebo k povinným kvótám na přerозdělování uprchlíků. Někteří z nich spojují migraci s nebezpečím šíření extremistických náboženských myšlenek islámu. Vyplyvá to z odpovědí zájemců o Pražský hrad na anketu ČTK. Svě vyjádření neposkytl prezident Miloš Zeman.

Podnikatel a textař Michal Horáček chce, aby se ověřovalo, zda každý příchozí skutečně splňuje podmínky pro udělení azylu. „I z nich máme právo si vybrat, koho přijmeme. Léta patříme k nejvybíravějším státům v Evropě a podle mého je to dobře,“ poznamenal. Líbí se mu, že podle výroční zprávy za rok 2016 tyto lidi prověřuje i Bezpečnostní informační služba (BIS).

Bývalý předseda Akademie věd Jiří Drahoš uvedl, že je odpůrcem povinných kvót, protože jde o politicky nevhodné a věčně nepraktické řešení. „Pokud jde o osoby ucházející se o azyl, platí standardní pravidla. Žádost o azyl se má řešit v první bezpečné zemi, do níž uprchlík dorazí,“ uvedl Drahoš. Odmítl přijímání ekonomických migrantů, a to především „z kulturně vzdálených zemí“. Vzácnou výjimkou dle něj mohou být lidé z profesí, které je potřeba v ČR naléhavě obsadit.

Bývalý velvyslanec ve Francii Pavel Fischer má k přijímání migrantů odtažený postoj, nelze dle něj přijímat celou bídu světa. Poznamenal, že povinnosti státu je na první místo zajistit bezpečí vlastním občanům a „nedopustit rozpad solidarity a soudržnosti mezi lidmi“. Dlouhodobě to od státu vyžaduje účinnou ochranu hranic a těs-

nou koordinaci v rámci Evropské unie. „A to včetně vyhošťování nelegálních přistěhovalců, stejně jako posílení dlouhodobě rozvojové a humanitární pomoci v zemích konfliktu,“ uvedl Fischer.

„Jsme signatáři Ženevské konvence, jsme povinni přijímat politické uprchlíky, nikoliv migranty,“ podotkl k problematice bývalý premiér Mirek Topolánek. Uvedl, že je „absolutně proti nekontrolované migraci“. Vidí v ní do budoucna problém, který mají jiné evropské země kvůli střetávání dvou cizorodých kultur. Dodal, že s migranty z muslimských zemí přichází nejen jejich náboženství, ale i „politický islám“. Ten považuje více za ideologii než víru a vidí v něm hrozbu podobnou nacismu.

Podle Vratislava Kulhánka, bývalého šéfa mladoboleslavské Škody Auto, je současná strategie v pořádku. „Je připravena i na řešení nejbližšího vývoje, který lze ovšem jen těžko predikovat,“ podotkl.

Lékař Marek Hilšer uvedl, že po posledním summitu EU je zřejmé, že imigrační kvóty jsou minulostí,

protože se unie dohodla, že případné přerозdělování uprchlíků se bude dít na základě jednomyslného souhlasu. „Vítám rozhodnutí EU, kterými se bude posilovat zamezování migrace přes Středozemní moře z Libye do Itálie. Budu podporovat, aby se česká vláda na těchto projektech spolupodílela,“ napsal Hilšer.

Prezident Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu Jiří Hynek považuje „nelegální migraci“ za nepřijatelnou. „Stejně tak považují za nepřijatelné, aby o tom, kdo do naší země přijde, rozhodoval někdo jiný než my sami,“ dodal. Šéf strany Rozumní Petr Hannig požaduje nulovou toleranci k „nezákonné migraci“ a zákaz propagování islámského práva šaria, které považuje za neslučitelné se základními lidskými právy.

Na otázku neodpověděl prezident Miloš Zeman. V minulosti se vyjádřil, že kvóty považuje za vměšování do vnitřních záležitostí České republiky. Opakovaně se vyslovoval, aby se uprchlíkům pomáhalo v oblasti, odkud pochází. **ČTK**

foto: Prague.eu

Seminář Kariérové poradenství

Ve středu 13. prosince uspořádalo Centrum Euroguidance v Brně seminář Kariérové poradenství – otevřené a respektující. Cílem semináře bylo seznámení s příklady dobré praxe z letošní Národní ceny kariérového poradenství, dále představení originální praxe kariérového poradenství a dalších příbuzných iniciativ. Seminář inspiroval účastníky ke sdílení cenných zkušeností z praxe kariérového poradenství v kontextu kulturní mnohosti. Kariérové poradenství může být pokládáno za nástroj, který posiluje sociální soudržnost, podporuje inkluzivní společnost a umožňuje překonávání bariér.

Obsahem semináře bylo představení Centra Euroguidance jeho zástupcem Petrem Chalusem a dále představení dobré praxe – výherce Národní ceny kariérového poradenství za rok 2017, programu Gendalos brněnské organizace IQ Roma servis. Kromě prezentace programu Gendalos vystoupily také Petra Bandouchová a Tereza Marková z Muzea romské kultury se svými zkušenostmi s podporou žáků 9. tříd při přechodu na střední školu. V závěru semináře představil taktéž Lukáš Wiommer z Centra pro integraci cizinců své zkušenosti s pracovním poradenstvím a aktuálními výzvami v integraci cizinců.

Je nezbytné představit Centrum Euroguidance, které bylo zřízeno Evropskou komisí s posláním podporovat kariérové poradenství v České republice a také zprostředkovat vzájemnou výměnu informací a know-how s ostatními evropskými zeměmi. Národní cena kariérového poradenství proběhla letos již podeváté a organizace, která podporuje romské studenty, vyhrála letos poprvé, právě svým úspěšným programem Gendalos.

Stojí také za to stručně zmínit, co je kariérové poradenství. Jedná se o poradenství, se kterým je možné se setkat již v posledních ročnících základní školy při volbě střední školy nebo učebního oboru, dále při volbě vyšší odborné školy či vysoké školy a vždy při hledání práce. S kariérovým poradcem je možné se potkat i při hledání nové životní cesty, při evidenci na úřadě práce, po rodičovské dovolené, ale i v kritickém věku 55+, kdy je velmi nelehké sehnat novou práci.

Kariérový poradce neučí pouze jednoduše hledat práci, či napsat životopis nebo motivační dopis, popř. komunikovat u pracovního pohovoru. Poradce pomáhá člověku tím, že pracuje se sny a touhami člověka, s jeho hodnotami a vizemi, protože právě hodnoty a touhy jsou tím, co dává barvu, krásu a rytmus našim životům, jak v osobní a rodinné oblasti, tak v oblasti pracovní. **Stanislava Ševčíková**

Jeho projevy připomínají 30. léta v Německu, uvedl znalec

Projevy předsedy Národní demokracie (ND) Adama B. Bartoše připomínají třicátá léta v Německu, řekl u Obvodního soudu pro Prahu 1 znalec z oboru extremismu. Bartoš je podle něj antisemita. Šéf Národní demokracie čelí obžalobě mimo jiné z popírání genocidy a hanobení národa, hrozí mu až tři roky vězení. Soud pokračoval čtením listinných důkazů.

Znalec Josef Zouhar na počátku své výpovědi uvedl, že nehodnotí Bartošovy politické názory, kriticky ale nahlíží na způsob, jakým je prezentuje, zejména ve srovnání s dalšími představiteli pravicových stran. „Mně to připomíná 30. léta v Německu, že potřebujeme vládu silné ruky,“ uvedl znalec.

Upozornil také na to, že Bartoš na demonstracích často vyzývá k násilí. Připomněl například demonstraci z července 2015, na kterou Bartošovi příznivci přinesli šibenice, které byly určené pro tehdejší vládu. Bartoš měl na pódiu v ruce oprátku. „Tento způsob projevu se mi zdá naprosto společensky nepřijatelný,“ řekl Zouhar. „Pan Bartoš má právo protestovat proti komu chce. Ale ten způsob – oprátky, šibenice – ten není korektní,“ dodal znalec.

Knihy, které Bartoš napsal nebo vydával, jsou podle Zouhara jasně antisemitské, některé přímo popírají holokaust a například tvrdí, že čísla o počtu obětí jsou vymyšlená. V jedné z knih, které Bartoš přímo napsal, připomíná předseda ND „židovskou otázku“, která podle něj stále není vyřešena. „Knihou dává (Bartoš) jednoznačně najevo, že je antisemita,“ uvedl znalec.

Protižidovský text v podobném duchu zanechal před časem Bartoš u pomníčku zavražděné Anežky Hružové v Polné na Jihlavsku. I v tomto textu Bartoš poukazoval na údajně „nevyřešenou židovskou otázku“. Justice Bartoše za tento čin potrestala roční podmínkou.

Znalec u soudu strávil téměř čtyři hodiny. Většinu času zabraly otázky Bartošova obhájce Roberta Cholenského, který se ale často ptal na věci, na které už znalec ve výpovědi odpověděl, případně kladl otázky nesouvisející se znaleckým posudkem.

Cholenský se několikrát ptal na konkrétní fráze z knih a projevů a chtěl, aby v nich Zouhar našel znaky antisemitismu nebo neonacismu. Znalec ale vysvětlil, že knihy hodnotil jako celek a ke konkrétním výročkům se bez další analýzy vyjádřit nemůže. Na to ho několikrát upozornila i soudkyně Pavla Hájková, která řekla, že odpovědi musí být jasné „každému průměrně inteligentnímu člověku“.

Podle obžaloby Bartoš vydával protižidovské knihy a ve svých projevech, článcích nebo komentářích na internetu přísuzoval Židům pouze negativní vlastnosti. Předkládal podle státního zástupce překroucená, selektivně vybraná a neprokázaná tvrzení, kterými se snažil upevnit předsudky o škodlivosti židovského národa, imigrantů a muslimů. Bartoš vinu popírá, hájí se tím, že má právo na „svobodný projev“. **ČTK**

Bezdomovec

Za pár dnů jsou tady opět Vánoce. Opravdu nevím, co bych si letos přál. Jak tak nad tím přemýšlím, mám snad úplně vše. Tak si třeba koupím nové auto. To mé staré BMW je už dost ojeté. Každým rokem se obdávám sám. Já jsem vlastně tak nechutně bohatý, že si dárky kupuju každý den, haha.

Pracuju v největší bance na světě a něco mi říká, že mě nejspíš opět povýší. Můj účet bude opět tučnější. Je mi něco málo přes čtyřicet a stále žiji sám. Nemám ani děti, ani ženu, prostě žádné závazky. Pravděpodobně mě litujete, bohatý a osamělý... ale není to tak. Mně je fajn! To já lituji vás! Můžu si dělat a kupovat, co chci a nikdo mi do toho nemluví, chodím, kam chci a nikdo se mě neptá, kam jdu a v kolik se vrátím. Podívejte se na sebe a pak na mě. Už vám došla slova? Ha, chudáčci, dobře vám tak! Jestli mám aspoň přítelkyni? Nemám. Nenašel jsem tak dokonalou osobu, jako jsem já. A silně pochybuji, že nějaká taková existuje.

Víte, co nesnáším? Žebráky a bezdomovce. Jaký je v tom rozdíl? Tak třeba žebráci jste vy. Prostě obyčejní trapní lidé. A bezdomovci? Ti jsou nejhorší! Potulují se všude venku a povalují se tam, kde nemají co dělat. Třeba na mé zahradě u mého luxusního domu, mé garáže a mého jezírka. To abych si kolem svého domu nechal udělat elektrický plot. Už dlouho o tom přemýšlím, ale pak by nikdo neviděl tu krásu mého domu. Vždy u sebe mám pepřák a když je nějaký bezdák v mé blízkosti, nebojím se ho použít.

Byla pozdní mrazivá noc a já jsem se vracel z práce. Všiml jsem si, že před mým domem sedí starý dědek. Hned jak si mě všiml, rozsvítily se mu oči. Jejda, má v sobě asi nějakou bezdomoveckou nemoc, pomyslel jsem si. „Pane, dobrý pane, nemáte trochu vody?... No tak, Alberte, potřebuji vodu,“ naléhá na mě dědek. Odstrčil jsem ho a zrychlil jsem krok. Odkud znal mé jméno? Rychle jsem odemkl dveře a uvnitř domu naproti mně stál opět ON! Úlekem jsem okamžitě vyběhl zpět ven. „Alberte, tu vodu, prosím. Udělej dobrý skutek. Jinak budeš litovat. Zítra jsou Vánoce, nezapomeň.“ Vyhrabal jsem z kapsy pepřák a stříkl mu ho do očí. Nic se mu nestalo. Ani nezačal slzet, prostě nic. Najednou se mi zatočila hlava a omdlel jsem. Poslední, co si pamatuji, bylo, že řekl: „VYBRAL SIS SÁM.“

Během několika minut jsem se probral. Mé tělo, zmrzlé až na kost, leželo před mým luxusním domem. Zkousím vstát, rozhlídnou se kolem sebe. Všude bílo, čerstvě napadlý sníh... zimou mi drkotají zuby. Nechápu, proč najednou tak mrznu. Vždyť mám na sobě přece ten nejdražší a nejteplejší kabát! Bože můj, co to má znamenat? Kde je můj kabát! A co to mám na sobě? Pár cárů roztrhaných hadrů... jako ten bezdomovec! Vsadím se, že když jsem omdlel, tak mě obral o moje teplé oblečení a oblékl mi svoje hadry... jestli se to tak vůbec dá nazvat. Však já mu dám, dědkovi! Jdu do domu se zahřát. Snad už tam nikoho nenajdu. Nemůžu najít klíče. Dával jsem si je do kapsy. Jenže teď žádnou kapsu vlastně nemám. Tak jsem se rozhodl, že prostě na svůj dům zazvoním.

Zvoním, nikdo se samozřejmě neozývá... vždyť tam bydlím jen já. Zvoním podruhé, asi mi z té zimy šibe, ale zase nic. To je překvapení, co? Zkousím to stále dokola, jako bych se pomátl a najednou uslyším z mého domu povědomý hlas: „Kdo je tam?! Viš vůbec, kolik je hodin?!“ Vůbec nechápu, co se to děje, ale zařvu si taky: „Okamžitě mi odemkni, to je můj dům!“ Uslyším otočení klíčkem, šáhnou na kliku a vejdu dál. Ve dveřích se objevil mně známý obličej. Dokonalá pleť, kudrnaté vlasy, pihy... nemohl jsem uvěřit svým vlastním očím. Díval jsem se do obličeje sám sobě! On byl já! Začal na mě řvát: „Ty starej plesnivej dědku, vypadni z mého domu! Nesnáším bezdomovce!“ Okamžitě jsem vzal nohy na ramena. Ještě že mi nestříkl do očí pepřák, pomyslel jsem si. Já bych to přece udělal!

Procházel jsem kolem výlohy obchodu a najednou jsem se zarazil. Podíval jsem se do ní znova a strašně jsem se lekl. Viděl jsem tam starého muže s velkými vousy, jizvami po obličeji a na sobě roztrhané oblečení. Po chvíli mi došlo, že to je můj odraz! Vyhrkly mi do očí slzy. Klekl jsem si na zem. Byl jsem tam úplně sám. Všichni byli doma v teple, dívali se na pohádky a jedli cukroví... Věděl jsem, co bych v tuto dobu dělal já. Vždy v tento Štědrý den jsem se rok co rok procházel po této ulici. Tak tomu bylo i dneska.

Zvedl jsem hlavu a uviděl jsem sebe. Pohledný, kudrnatý muž v luxusním kabátě. Prošel jsem kolem sebe, klečícího a zničeného. Já jsem si samozřejmě pyšně vykračoval a zmrzlého muže na zemi jsem si nevšiml. Vstal jsem a vydal se za ním. „Alberte, stůj!“ Mé bohaté a pyšné já se otočilo a uteklo. Dohonil jsem ho, svalil jsem ho na zem a vytáhl mu z kapsy pepřák. Přesně jsem věděl, co by s ním udělal. Podíval jsem se mu do očí a řekl mu: „Potřebuješ rodinu a přátele, Alberte. Zamysli se. Na tomto světě nebudeš věčně, komu pak předáš žezlo? Vážně chceš, aby tě všichni nenáviděli, kvůli tomu, co ze sebe děláš, Alberte? Pořád si namlouváš, jak jsi dokonalý, ale sám víš, že to tak není. Nikdo tě nemá rád, Alberte, nikdo. Dokonce ani jááá!“

Po téhle strašné větě jsem se probudil. Ležel jsem na zemi u svého domu. Všude sníh a koledníci. Sáhl jsem si do kapsy a objevil klíče a pepřák. Odemknul jsem a ve dveřích stál opět ten děda a promluvil ke mně: „Pochopím, když na mě budeš naštvaný, ale musel jsem to udělat.“ Vrh! jsem se mu do náruče a nepřestával mu děkovat. Přinesl jsem mu kakao a cukroví. Odmítl, chtěl po mně jenom vodu. Opět. Chtěl jsem mu dát ještě peníze, ale najednou nebylo po něm ani stopy. Vyšel jsem ven a venku bylo plno bezdomovců. Už když mě z dálky viděli, šli všichni stranou. Ale já se hnál k nim. Všem jsem dal peníze a jídlo. Nabídl jsem jim práci. A věřte, časem jsem si našel i skvělou přítelkyni, milou, hezkou a skromnou. Nyní máme doma pět krásných dětí, kterým tento svůj příběh vyprávím každý rok o Vánocích. Děkuji za lekci, dědečku.

Lili

Výstava portrétů Martina Homoly otevírá nový pohled...

Dokončení ze str. 1

částí života. Výstava zprostředkovává výjimečnou možnost setkání s těmito pozoruhodnými lidmi.

Lidice se roku 1942 po brutálním vyhlazovacím zločinu staly mezinárodním symbolem nacistické zřůdnosti, v poválečných letech pak zkresleným manifestem socialistické propagandy. Bezmoc a zneužití obyvatel Lidic k prosazení totalitní moci ve válečném a později poválečném období byly zejména po roce 2000 popsány historiky a pamětníky v odborných, populárně naučných i vzpomínkových publikacích. Obdobně tomu bylo i s Ležáký, které se naopak pro svoji odbojovou činnost napojenou na exi-

lovou vládu v Londýně socialistické propagandě nehodily.

Projekt Domov můj má za úkol doplnit knihy, články a reportáže o vizuální sociální dokument.

Takto jeho vznik popisuje sám autor: „Od dětství jsem Lidice vnímal jako místo bolesti a smutku. Utrpení jejich obyvatel, o němž jsem často slýchal ve škole, mne po léta fyzicky bolelo. Marň jsem se Lidicím vyhýbal. Do míst křivdy a zla mne v 80. letech zavedla náhradní vojenská služba a tu bolest jsem znovu prožíval. Přestože jsem se později do blízkosti Lidic přistěhoval, nenavštěvoval jsem je. Když jsem byl Památníkem Lidice

vyzván ke spolupráci, dlouho jsem nabídku zvažoval, nakonec ji přijal a po nějaké době pocítil ve vnímání tohoto místa přelom. Setkávání s přeživšími ve mně vyvolalo snahu i potřebu jejich sílu a pozitivitu zprostředkovat ostatním. Rozhodl jsem se jejich životní příběhy vyprávět prostřednictvím své profese fotografa. Lidice pro mne již dávno nejsou jen stigmatem bolesti, ale místem naděje a odpuštění. Pozitivní životní síla těch statečných lidí, které jsem měl čest zachytit objektivem fotoaparátu, mne úžasně obohatila – a přál bych si, aby obohatila i vás.“

Luba Hédlová
foto: Sabir Agalarov

Křest knihy: Stavíme nové Lidice

Jednou z nejvýznamnějších výstavních akcí Památníku Lidice v roce 2017 bylo slavnostní představení nové stálé expozice Stavíme nové Lidice v rodinném domě č. p. 116. Otevřela se tak zcela nová kapitola přibližující osudy obce Lidice. Tragické vyhlazení Lidic 10. června 1942 způsobilo šok po celém světě. Okamžitě začaly vznikat pomníky a sbírky na stavbu nových Lidic. Nejvýznamnější sbírka vznikla ve Stoke-on-Trent ve Velké Británii. Po válce proběhla velká architektonická soutěž a podle plánů architektů Františka Marka, Václava Hilského, Richarda Podzemného a Antonína Tenzera byly budovány nové Lidice. Stavba probíhala za pozornosti předních politických představitelů, mj. kontroverzního ministra vnitra Václava Noska. Utopie architektonického řešení se setkávala s realitou politiky i každodenního života. Expozice Stavíme nové Lidice je tak významným příspěvkem nejen pro poznání poválečných dějin architektury a designu, ale podkryje i dosud stále málo zmapovanou historii a politické pozadí poválečné obnovy Československa.

Expozice je pomyslně rozdělena do dvou zón. První zónou je původní bytový prostor, kde se návštěvník ocitá v interiéru přelomu 50. a 60. let 20. století. Interiéry jsou vybaveny nábytkem, který patřil k tomu nejlepšímu v produkci poválečného Československa. Pro potřeby expozice jednotlivé kusy ze svých domovů darovali lidičtí obyvatelé. Díky jejich vstřícnosti se podařilo zkompletovat originální interiéry, tak jak ho známe z fotografií. Navštívit tak lze obývací pokoj s jídelním koutem, kuchyni se spížírnou, koupelnu s toaletou a ložnici rodičů. Základní vybavení, které obsahoval každý dům, dodával do Lidic národní podnik Nový byt.

Vybavení interiérů domů v Lidicích navázalo na dvě výstavy bytové kultury, které se prezentovaly v protektorátu v době válečné: Bydlení (1942) a Lidový byt (1943). Do doby těsně před koncem války spadá i návrh sedací soupravy od architektů Karla Koželky a Antonína Kropáčka, kteří ji vytvořili v rámci svého podniku České umělecké dílny. V roce 1946 byl tento soubor oceněn stříbrnou medailí na milánském Trienále.

Druhou zónou expozice jsou záměrně vizuálně nenápadné panely. Ty lze vysunout z prostoru za krycí deskou. Na panelech je zpracovaná tematika výstavby nových Lidic, zdejšího pietního území, Růžového sadu apod. Texty se věnují rovněž architektonické soutěži na výstavbu obce, což byla první veřejná architektonická soutěž v poválečném Československu, a je zde tematizována společenská úloha výstavby nových Lidic v rámci budování nové poválečné společnosti. Z architektonického hlediska je analyzováno tvarosloví nové vesnice, hledání jejího ideálního rozložení, snaha o nalezení odpovídajícího výrazu vesnické architektury. Dalším tématem je osobnost sira Barnetta Strosse, zakladatele hnu-

tí Lidice budou žít, které se významně na obnově Lidic podílelo. Jedná se o drobné sondy do jednotlivých projektů a jejich uskutečňování. Záměrem je divákovi přiblížit, jakým způsobem poválečná generace pohlížela na pamětní místo v národní historii a na jeho fyzickou podobu.

V původně dětském pokoji je zpřístupněna badatelská společně s knihovnou Památníku Lidice, která je zaměřena na knihy o Lidicích a Ležákách, dějiny protektorátu, literaturu k dějinám umění (literatura vztahující se k Lidické sbírce, literatura věnující se dětské tvorbě a výtvarnému projevu aj.) a také se v ní nacházejí publikace vydané Památníkem Lidice. V podkroví se pak nalézá ještě jedna místnost, která je určená pro aktivity vzdělávacího oddělení.

V rámci otevření nové stálé expozice byla pokřtěna i kniha Stavíme nové Lidice s podtitulem Lidice a jejich obnova po roce 1945. Autorkami publikace jsou Luba Hédlová, Pavla Bechnerová a Martina Lehmannová. Kmotry knížky se stali Dan Merta a Václav Žmolík. Publikace vychází v česko-anglické verzi.

Luba Hédlová
foto: Sabir Agalarov

Bikhereskero

Vaš o čepo d'ivesa kadaj inke av'la Karačoňa. Čačes nadžanav, so bi kada berš kamľomas. Te pal kada gondolinav, ta man hin savoro. Ta cinava nevo motoris. Miro purano BMW imar avri phirdo. Sako berš man kororo vareso dav. Me som ajso but barvalo, hoj mange o darčeki cinavav sako d'ives, haha. Kerav but'i andre najbareder banka a vareso mange phenel, hoj man thovna mek upreder. Miro učtos avela mek sa thuleder. Hin mange vareso pal o štarvardeš berš a mindig dživav korkoro. Nane man čhave aňi romňi. Talam tumenge hin pal ma pharo, barvalo a korkoro... aľe nane oda avka. Mange hin fajnes! Oda mange hin pharo pal tumende! Šaj mange kerav a cinavav, so me kamav a ňiko mange andre nadel duma, phirav, kaj kamav a ňiko mandar naphučkerel, kaj džav a kana avava. Dikhen peršo pre peste a pal'is pre ma. Imar tumenge dogele o lava? Ha, čorikane, lačhes tumen kavka! Či man hin piraňi? Nane. Mek narakhľom ajses manušes, sar som me. A aňi napaťav, hoj varekaj kajso manuš ehin.

Džanen, so narado dikhav? Žebraken a bikhereskren. Soha hine aver? Ta trebas žebraka san tumen savore. Obyčejne trapne manuša. A bikhereskere? Jon hine ole najgoreder! Všadzik pes tulinen a pašľon kodoj, kaj namajinen. Trebas paš miri dvora paš miro luxusno kher, paš miro garažis a paš miro paňori. Polokes mange te dav te kerel varesavo elektricko plotos. Imar dulhones pal oda gondolinav, aľe oda bi imar ňiko nadikhľas koda miro šukariben. Mindig paš ma hin pepřakos a te paš ma avel varesavo bikhereskero manuš, ta leske strikinav andro jakha.

Has šilalo rat a me džavas khere andal e but'i. Dikhľom, hoj angle miro kher bešel varesavo phuro papus. Mind'ar, so man dikhľas, ta leske labile o jakha. Joj, talam andre leste hin varesavo bikhereskero nasvaľipen, gondolindľom mange. „Manušeja lačheja, nane tut čeporo paňori?... Ta so, Albert, kampol mange paňi,“ mangel mandar o phuro. Ispidľom les a siďaravas. Khatar džanelas miro nav? Sigo phundraďom o vudar a andre terďolas pale JOV! Darand'ľom a denašľom pale avri. „Albert, koda paňi, mangav tut. Ker lačho skutkos, bo bajineha. Tajsa ehin Karačoňa, ma pobister.“ ľľom avri andal e žeba o pepřakos a strikindľom leske andro jakha. Ňič pes leske naačhiľas. Aňi apsa leske načuľonas. Bond'ardas pes mange o šero a odpeľom. Posledno, so mange leperav, has, hoj mange phend'as: „KIDEAL TUKE AVRI KORKORO.“

Vaš o vajkeci minuti ušťľom. Miro teštos, zafad'imen ži andro kokalos, pašťolas angle miro luxusno kher. Kamav te ušťľol, rozdikhav man. Všadzi parňipen, baro jiv... le šilestar mange jizdran o danda. Hem hin pre ma koda najkučeder a najtateder kabatos! Devla miro, so oda znamneľinel? Kaj miro kabatos? A s'oda hin pre mande? Pharade šmaty... sar pro koda bikhereskero manuš! Paťav, hoj sar odpeľom, ta mandar liľas mire Tate grati a urďas pre peste... či pes oda del avka te phenel. Hem me les dava, le phures! Džav andro kher man te taťarel. Ča ňiko oke imar te naavel. Našťi rakhav e kleja. Thoďom mange len andre žeba. Aľe akanak man ňisavi nane. Ta mange phendľom, hoj pro miro kher harangozinava.

Harangozinav, aľe ňiko mange naphundravel... ta sar, te kodoj bešav ča me. Skušinav pro duvar, diliňal'ľom ole šilestar, aľe inke ňiko. Mindig skušinav, sar te bi diliňal'ľomas avri a pal'is šunav prindžardo hangos: „Ko hin kodoj?! Džanes keci ori?!“ Naachaľuvav, so pes oda kerďol, aľe taj zaričínav mange: „Mind'ar mange phundrav, oda miro kher!“ Šunav e kleja, phundravav, džav andre. Andro vudar dikhav manušes, so prindžarav leskero muj. Šukar cipa, kudrnate bala, pihi... nakamavas te paťal mire jakhenge. Dikhavas andro muj korkoro mange! Jov has me!! Chudľas pre ma te ričinel: „Tu phuro purano papu, denaš avri andal miro kher! Našťi dikhav pro bikhereskeren!“ Sig thoďom o čanga pro pike. Mek lačhes, hoj mange nastrikind'as o pepřakos andro jakha, phendľom mange. Me bi oda kerďomas!

Phiravas mange khatar e skl'epa a pal'is varesostar darand'ľom. Dikhľom pale a napaťavas oleske. Dikhľom odoj phure manušes, bare čorenca, chevenca andro muj a pre peste pharade šmaty. Doavľas mange, hoj oda som me! Chuťile mange avri o apsa. Peľom pre kľoča. Somas odoj korkoro. Savore has khere andro tatoro, chanas o gule a dikhenas pro paramisi... Džanavas, so bi kada časos kerďomas me. Sako d'ives pre Karačoňa phiravas pal ada drom. Has oda avka he adad'ives.

Hazdľom o šero a dikhľom man. Me mange phiravas barikanes a pro manuš, so has pre phuv aňi nazadikhľom. Ušťľom a geľom pal leste. „Albert, terďuv!“ Me, o barvalo he barikano, aňi nazadikhľom a džavas du-reder. Denašľom pal leste, čhidľom les andre phuv a ľľom lestar o pepřakos. Lačhes džanavas, so bi leha kerďomas. Dikhľom leske andro jakha a phendľom: „Kampol tuke famiľija he barata. Pre kada svetos naaveha mindig. Kames, kaj tut ňiko te nadikhel rado, vaš oda, savo sal? Phenes tuke, savo dokonalo sal, aľe korkoro džanes, hoj oda nane čačipen. Ňiko tut nadikhel rado, Albert. Aňi me naa!“

Pal kada lav, so mange phend'as, phundraďom o jakha a ušťľom upre. Pašľuvavas pre phuv paš miro kher. Všadzi giľavenas a baro jiv. Thoďom o vast andre žeba a rakhľom e kleja he o pepřakos. Phundraďom mange o vudar a inke andre terďolas o phuro. Phend'as mange: „Achaľuvava, te pre ma aveha choľamen, aľe mušindľom oda te kerel.“ Chudavas les a paľikeravas leske. Andľom leske kakavos a gul'ipen. Nakamelas, mangľas peske ča paňi. Pale. Kamavas les mek te del love, aľe ňisostar ňič pes našľiľas. Geľom avri a has odoj pherdo bikhereskere manuša. Sar man dikhle, ta gele pre sera. Aľe me džavas ke lende. Savoren diňom love he chaben. ľľom len andre but'i. A paťan, hoj pal'is mange arakhľom but lačha piraňa, so nadžalas pal o barvaľipen. Akanak amen khere pandž šukar čhavore a lenge kaja paramisa vakerav sako berš pre Karačoňa. Paľikerav tuke, papu.

Lili

**www.romea.cz – Informační
portál o světě Romů**

O Jendovi a Veroně

Bylo nebylo, sladký, požehnaný a pravdivý Bože, žil byl jeden Rom. Měl tolik dětí, kolik je na nebi hvězd, a ještě o jedno víc. Jako všichni Romové, i on byl chudý, že chudšího člověka bys těžko jinde našel.

Jako každý den, i toho dne seděli všichni večer doma a čekali na jídlo. Žena vařila těstovinové kuličky a pekla placky. Všichni už byli tak hladoví, že by snad snědli i hrnec, ve kterém se vařilo. Rom se díval na ženu a něco se mu na ní nezdalo. „Co je s tebou? Jindy máš plno řečí a dnes jsi ještě neotevřela pusu.“ „A mám snad skákat a zpívat si, když v domě není ani kousek jídla? Zítřka nebudeme mít co jíst. V domě nezbyl už ani drobeček,“ řekla žena. „Ale, vždyť takhle jsme na tom skoro pořád,“ utěšoval ji muž, „zítra brzo ráno půjdeme do vesnice a jsem si jistý, že zase něco k jídlu doneseme.“ „No, kéž by to tak bylo,“ řekla žena.

Druhého dne brzy ráno se vypravili do vesnice. Obešli všechny statky, ale naneštěstí zrovna nikdo nic nepotřeboval. Až v posledním statku nechali Roma vykydat hnůj. Selka mu pak za práci dala brambory, mouku a kousek slaniny. Když to donesli domů, Rom povídá: „Moje milá krásná ženuško, nezbyde mi nic jiného, než jít do světa a sehnat nějaké peníze. Nechci, abysme tu všichni zažili hlad.“ Žena z toho velkou radost neměla: „Ale ne, že nás tady necháš a sám si budeš chodit po světě. Když nebudeš mít štěstí, hned se vrať domů. Co bysme tu bez tebe dělali, jak bysme přežili?“ Rom jí všechno slíbil a další den se vydal do světa. Žena i děti ho šly vyprovodit až na kraj vesnice a tam se rozloučili. Žena měla slzy v očích a ani on na tom nebyl lépe. I on měl slzy na krajičku, když se naposled podíval na ni a na děti.

Šel a šel, z vesnice do vesnice, z města do města, ale na štěstí ne a ne narazit. Jako by ho před ním někdo schoval a zamknul. Kolikrát si vzpomněl na ženu a děti a kolikrát se už chtěl otočit zpátky k domovu, ale pak ho napadlo: Co by mi řekly děti, kdybych jim ze světa nic nepřinesl? Chtě nechtě musel jít dál. Jednou přišel do hlubokého lesa. Chodil v něm od rána, bylo už pozdě odpoledne a Rom ne a ne se z lesa dostat ven. Byl unavený, hladový a měl velkou žízeň. Ale ani na studnu nikde nenarazil. Sedl si pod vysoký strom, že si chvilku odpočine. Rozhlížel se kolem sebe, když najednou zaslechl hlasitý křik, jak by někdo někoho mlátil. Rychle vyskočil a vydal se tím směrem, odkud křik přicházel.

Ušel asi dvě stě metrů a objevil se před ním malý dřevěný domek. Rom ho opatrně obešel a podíval se dovnitř, jestli tam někdo není. Domek byl prázdný a dveře otevřené, tak vstoupil dovnitř. V domku stál stůl sbitý z desek, u něj dvě lavice, dvě postele, kamna a u nich police na nádoby. Rom hledal něco k jídlu, ale nebylo tam vůbec nic, jen ve džbánů voda. Napil se tedy a hned mu bylo líp. Ještě jednou vyšel ven, nechápal, kdo to mohl křičet. Obešel znovu dům, ale nikoho neviděl. Vrátil se zpátky do domku, natáhl se na postel a v tu chvíli usnul. A spal jako špalek až do rána.

Ráno se probudil a nevěřil svým očím. U stolu seděla nějaká starší romská žena, prohlížela si ho a pak

promluvila: „Neboj se mě, chodím sem do lesa sbírat bylinky. Viděla jsem tě, tak jsem vešla dovnitř. Tady kolem rostou bylinky, které jinde nenajdeš. Jmenuju se Verona, ale nikdo mi neřekne jinak než Slípka. Ale jak se tak na tebe dívám, ty musíš být Jenda, syn Lájoše a Hany. Tvého otce i matku jsem dobře znala.“ Rom na ni jen překvapeně vykulil oči. Něco takového by ve snu nečekal. „Ale kde ses tady vzal, takový kus světa od domova?“ zeptala se ho. „To je na dlouhé povídání.“ „Jen spust', nestyď se,“ řekla žena, a tak jí Jenda začal vyprávět, jak se jim doma moc špatně žilo a jak se musel vydat do světa, aby domů přinesl nějaké peníze, aby všichni nepomřeli hladu. „Od té doby chodím od vesnice k vesnici, od města k městu, ale na štěstí jsem ještě nenarazil. Včera jsem přišel do tohoto lesa a už se mi zdálo, že se z něj nikdy nedostanu. Až jsem najednou zaslechl hrozný křik. Hned jsem se vydal na tu stranu a došel jsem až tady k tomu domku. Co myslíte, teto, kdo tu mohl tak křičet? Kdybych ten křik zaslechl, kdo ví, jestli bych tu teď byl. Možná by mě sežrali vlci.“

„Povídá se, že v tomto domku přebývali zbojníci. Odsud vyráželi na lup, přepadávali lidi a okrádali je. Kdo se nedal, toho aspoň zbili. Jednou se jim podařilo přepadnout mladou komtesu se služebnými a dvěma vojáky. Vojáky svázali, všechno jim sebrali a služebným taky, šperky, peníze, prostě všechno, co u sebe měli. Potom je spoutané strčili zpátky do kočáru a poslali kočár pryč, ale tu komtesu si nechali. Povídá se, že komtesa hrozně křičela, když ji unášeli sem do domku. A od té doby je prý každý den slyšet, jak křičí. Její otec, to se ví, poslal plno vojáků, aby komtesa a zbojníky hledali. Ale přišli už pozdě, říká se, že zbojníci komtesu odvezli někam daleko, a nikdo neví kam.“

Rom jen s údivem poslouchal. „A teto, jak vy jste se dostala tak daleko od domova?“ „Jak už jsem ti říkala, moje rodina bydlela ve vesnici vedle vás. Moje babička naučila mou maminku léčit lidi bylinkami a moje maminka to zase naučila mě, kéž je jí země lehká. Jednou k nám do vesnice přišel jeden pěkný mladý kluk. On byl mladý, já taky, a tak se stalo, že jsme se vzali a on si mě odvedl až sem. Měla jsem štěstí. Od maminky jsem se naučila poznávat léčivé bylinky a teď už to učím svoje vlastní děti. Kdybys cokoli potřeboval, ráda ti pomůžu. Ale teď jdi támhle tím směrem do naší vesnice, mému muži vyříd, že tě posílám a počkej tam na mě. Vidím na tobě, že ti v žaludku hrají všichni muzikanti.“ „A co vy,“ zeptal se Jenda, „chodíte tu po lese sama, to se nebojíte? Já půjdu rád s vámi.“ Žena se dala do smíchu: „Jen se neboj. Zbojníci tu už nejsou a zvířat se nebojím. Jen jdi klidně do naší vesničky, cesta trvá jen půl hodiny. Řekni jim, že tě posílám, můj muž se jmenuje Mižu. Já budu po poledni doma, jestli brzo najdu bylinky, které potřebuju, tak možná i dřív.“ Romovi se moc nechtělo nechávat tu ženu samotnou, ale ona mu ještě jednou řekla, jen ať nemá obavy a klidně jde k ní domů.

Tak se vydal do vesnice cestou, kterou mu ukázala. Jen co vyšel ven z lesa, hned ji uviděl. Pustil se v tu stranu a za půl hodiny byl na místě. Hned z kraje stála typická romská

obydli. Malé domečky sbité ze dřeva nebo postavené z nepálených hlíněných cihel, s plechovou střechou. Jak ho zahlédly děti, hned se k němu rozběhly a zvědavě si ho prohlížely. „Tak co, děti, líbím se vám? Ale nic pro vás nemám,“ promluvil na ně. Děti jen zůstaly koukat. Mezitím došli doprostřed vesnice, na plácek, kde, jak bylo zvykem, posedávali skoro všichni Romové z vesnice. Jenda si je prohlédl od hlavy k patě a nutno dodat, že oni jeho taky. „Přeji vám krásný dobrý den. Nezlobte se, že jsem za vámi jen tak přišel. Potkal jsem se v lese s Veronou, která mě za vámi posílá.“ „Proč bysme se měli na tebe zlobit,“ povídá jeden starší Rom, „už jsi někdy viděl, že by Rom Romovi nepomohl, když potřebuje, nebo ho nepozval do domu a nedal mu najíst a nechal ho přespát? Tak to přece u nás nechodí. Ale jestli tě posílá Verona, musíme to říct Mižovi, jejím muži.“ Jen co muž dopověděl, objevil se Mižu venku mezi nimi. „Vidím, že tu máme návštěvu,“ ukázal na Jendu, „tak co nám neseš?“ zeptal se ho. „Jestli jste Mižu, tak mě za vámi posílá vaše žena Verona.“ Mižu se na něj jen podíval a pozval ho dál do jejich domku.

Když přišli dovnitř, Jenda spustil: „S vaší ženou jsem se potkal v lese, v tom domku, co zůstal po zbojnicích. Přespal jsem v něm a ráno, když jsem se vzbudil, vaše žena už tam seděla. No, dali jsme se do řeči, zeptala se mě, odkud jsem a kam jdu. Když jsem jí řekl, že jsem se vydal do světa a odkud pocházím, tak mě poznala. Vzpomněla si i na moje jméno a věděla, že můj otec byl Lájoš a matka Hana. Vaše žena totiž za mlada bydlela ve vesnici hned vedle naší a chodívala se svou matkou léčit i k nám.“ Mižu jen překvapeně koukal a nevěřil svým uším. Pak řekl: „Ale my jen povídáme a ty máš určitě hlad. Kdy jsi naposled jedl? Že se ptám...“ A šli do domu jedné z starších dcer. Ta hned věděla co a jak, začala smažit bramboráky a k tomu uvařila bylinkový čaj. Jenda takovou dobrotu nejedl od té doby, co odešel z domova. Když se dosyta najedl, všem pěkně poděkoval a Mižu se ho vyptával, kam jde a proč se vydal do světa. To už přišli dovnitř i další Romové a poslouchali, co Jenda vypráví. Vypověděl jim všechno, jak se jim špatně žilo a on už se nemohl dívat na to, jak jeho děti hladoví, a proto musel jít do světa. „Jak vidíte, na štěstí jsem zatím nenarazil. Ale co není, ještě může být. Už to je pro mě velké štěstí, že jsem potkal vás, lidi.“ Mluvili dál a Jenda jim povídal o tom, jak zabloudil v lese a uslyšel křik, který ho přivedl až k domku zbojníků. Potom jim řekl, jak se potkal s Veronou, která ho poslala do vesnice za jejím mužem. Romové zaujatě poslouchali. Potom jeden starší muž promluvil: „Nejen tobě se těžce žije, jak asi vidíš, my všichni jsme na tom dost podobně. Ale málokdo má odvahu vydat se do světa hledat štěstí jako ty. Kéž se ti ho podaří co nejdříve najít!“ Pak se ještě Jendy ptali na jeho rodiče a celou rodinu.

K poledni se z lesa vrátila Verona. Přinesla všechny byliny, které potřebovala a dala je hned sušit, aby se nezapařily. Pak se zeptala muže, jestli už něco jedli. Jenda se u nich cítil moc dobře, skoro jako by byl

doma. Den utekl jako voda, večer si Romové rozdělali venku oheň a vyprávěli si, co kdo zažil a všechno možné. Jenda je se zájmem poslouchal. Ráno, když vstal, začal se chystat k odchodu. Mižu i Verona ho přemlouvali, jen ať u nich zůstane, jak dlouho bude chtít, ale on jim za všechno poděkoval a vypravil se zase na cestu. „Nezapomeň,“ řekla mu Verona na rozloučenou, „kdybys něco potřeboval, nebo si s něčím nevěděl rady, víš, že jsme tady a když budeme moct, pomůžeme ti.“ Jenda ještě jednou všem poděkoval a vyrazil dál.

Šel a šel, až došel do jednoho velkého města. Zrovna se tam konal trh, ale hned ho uhodilo do očí, že je tam nějak málo lidí a skoro nikdo nic nekupuje. Postavil se k jednomu stánku a rozhlížel se kolem. Neviděl skoro nikde mladé lidi. Zeptal se staršího muže, který ve stánku prodával, co se stalo, že je tam tak málo mladých lidí. Muž odpověděl: „Je vidět, že jsi zdaleka, když nevíš nic o tom, co se u nás děje. Dřív to u nás bylo stejné jako v ostatních zemích, žili jsme si dobře. Pak se naši královně narodila holčička, ale král chtěl mít syna. Protože královna už nemohla mít další děti, začal král holčičku vychovávat, jako by byla kluk. Učil ji jezdit na koni, bojovat, šermovat a oblékal ji do mužských šatů. Dnes je jí už osmáct let a všichni máme strach, co bude dál. Teď verbuje mladé muže a dělá z nich vojáky. Proto nikde nevidíš žádné mladé lidi. Po městě chodí princeznini vojáci a když uvidí mladého muže nebo i ženu, hned je chytí a odvedou do kasáren.“ Rom jen poslouchal a kroutil hlavou. „Jde o to, aby s vojáky nevyvedla nějaké neštěstí, třeba nevyhlásila válku sousednímu království.“ „A co na to říká její otec král?“ zeptal se Jenda. „Ona ho neposlouchá a dělá si, co chce. Má kolem sebe celou armádu a její důstojníci ji ještě navádějí. Udělali ji největším velitelem, který kdy byl. Všechno to přerostlo králi přes hlavu a už si s tím neví rady. On ani královna se nikde neukazují, královna prý ze všeho těžce onemocněla a ani král na tom není dobře. Jen to nechce dát najevo, protože se stydí.“ Jenda zamyšleně poslouchal: „A to se princezna vůbec nezajímá o muže? Vždyť všechny holky v jejím věku se rády parádí, rády tancují, poohlížejí se po nápadnících a chtějí se jim líbit, a ona nic?“ kroutil nad tím hlavou. Pak se mu ale v hlavě rozsvítilo a povídá prodáváči: „Poslyšte, potkal jsem se nedávno s jednou moudrou ženou, která umí lidi léčit bylinkami. Věřím tomu, že kdyby se podívala na královnu i na krále, určitě by věděla, jak jim pomoci.“ Muž, jako když do něj střelí, hned přiskočil k Jendovi a začal ho objímat: „Tebe nám posílá samo nebe! Hned zítra půjdeme oba na zámek, převlečeme se za doktory, aby nás ke královně pustili a všechno jí řekneme.“

Jak řekli, tak udělali. Druhý den ráno se převlékli do doktorských šatů a vydali se na zámek. Stráže u brány je nejdříve nechtěly ke královně pustit, ale když jim vysvětlili, že přišli královnu léčit, pustily je. Královna ležela ve své komnatě a vypadala špatně. Král u ní seděl a držel ji za ruce. Rom s prodávčem se nejdřív omluvili, že vyrušují a pak začal Rom mluvit: „Dozvěděli jsme se, má královno, že jsi těžce

nemocná. Vypráví se o tobě a tvém muži až u nás ve třetím království. Když dovolíš, prohlédnu tě, abych zjistil, co ti schází.“ Královna jen kývla hlavou na souhlas. Rom ji prohlédl a řekl: „Už jsem vyléčil mnoho chorob, ale s takovou, kterou máš ty, jsem se ještě nesetkal. Nevím, jak ji vyléčit, ale znám jednu velmi moudrou ženu, která léčí pomocí bylin a vyléčila již mnoho lidí. Jsem si jistý, že by ti pomohla. Bydlí daleko odtud, ale kdybyste nám dali kočár se dvěma dobrými koňmi a kočího, zajedeme pro ni, jak nejrychleji to půjde.“ Král se nerozmýšlel a hned přikázal nachystat vše, co Rom chtěl. Ještě kočímu svěřil pytlík zlatáků, který měli ženě předat.

Další den se tedy vydali za Veronou. Jeli celé tři dny a čtvrtého dne konečně přijeli do romské vesnice. Když Romové uviděli panský kočár, hned se všichni běželi schovat dovnitř do svých domků. Dobře věděli, že když k nim přijede panský kočár, nebývá z toho nic dobrého. Jen malé děti zůstaly venku. Všichni zůstali koukat s otevřenou pusou, když z kočáru vystoupil Jenda. „Tak co, polekal jsem vás, že jste všichni zalezli?“ pozdravil je se smíchem. „Jak vidíte, jsem to pořád já a přijel jsem za Veronou.“ Vtom už se venku objevil její muž, Mižu. „No, jen pojď dál, když je teď z tebe takový velký pán.“ Jenda a kočí zašli do Mižova domu. Ostatní Romové, kteří zůstali venku, nad tím jen kroutili hlavami.

„Posaďte se a povídejte, co se stalo. Verona hned přijde, šla jen tady kousek za dům pro nějakou tu trávu,“ řekl Mižu. Asi za pět minut se žena skutečně objevila ve dveřích. Jenda hned začal: „Nezlobte se, že jsme za vámi znenadání přijeli, ale řekla jste, že za vámi můžu přijít, když budu něco potřebovat.“ Vyprávěl jim všechno o sousední zemi, co tam vyvádí králova dcera a jak z toho onemocněla královna i král, který to ale na sobě nedává znát. „Jsem si jistý, že jenom vy můžete královně pomoci a s králem si taky dokážete poradit. Je ale nutné, abysme se vydali na zámek hned, královna je opravdu moc nemocná, musí se začít co nejdřív léčit. A abych nezapomněl, tady vám král posílá dárek,“ a ukázal kočímu, aby ženě předal pytlík zlatáků. „Tak to nesmíme čekat. Vezmu si s sebou byliny a jedeme, než bude pozdě,“ řekla Verona. Vzala si všechny byliny, peníze předala svému muži, nasedl do kočáru a rychle ujížděli na zámek za královnou.

Za čtyři dny byli na místě. Král už je vyhlížel a hned je odvedl ke královně. Ta chudinka ležela jako mrtvá. Verona ji celou prohlédla, chytila ji za ruce, podívala se do očí a řekla: „Přijeli jsme, jak se říká, za minutu dvanáct.“ Hned postavila vodu na čaj a poručila, aby služebné připravily pro královnu teplé mokré zábaly. Pak se od královny nehnula dva dny a dvě noci. Dávala jí čaj a když zábaly vyschly, chystala hned nové. Třetí den už bylo královně líp. Zábaly už nebyly potřeba, ale pořád musela pít čaj z bylin, které Verona s sebou přivezla. Každý den to bylo lepší a lepší. Po týdnů královna sama vstala z postele a prošla se po pokoji a za dva týdny se cítila tak dobře, že už mohla chodit. Ale Verona ji pořád dávala čaj a začala dohlížet také na krále. Věděla dobře, že také není

zdravý, ale nedává nic najevo, aby to nikdo nepoznal.

Jednou seděli král a královna v komnatě a Verona k nim promluvila: „Vidím, že je královně už dobře, ale ty se mi, králi, nepozdáváš. Zdá se mi, že tě něco velmi trápí. Víím, co se tu stalo, jak se chová vaše dcera a myslím si, že se s tím musí co nejrychleji něco udělat.“ Král i královna na ni jen zůstali zírat. „Ale co?“ zeptali se oba naráz. „Musíme to zařídit tak, aby se zase cítila jako žena, ne jako muž.“ Do toho se vložil Jenda: „Kdyby ses, králi, převlékl, aby tě nikdo nepoznal, vyjdeme mezi lidi. Tam by ses dověděl, co si o tobě povídají a tak by ses snad dověděl, co máš udělat, aby se v této zemi žilo zase tak dobře jako před tím, než jsi z princezny udělal chlapa. Vidíš, královno to málem stálo život a ani ty na tom nejsi se zdravím nejlip. Víím, že tohle ti ještě nikdo neřekl. Každý se tě bojí. Ale jednou už ti to někdo říct musel.“ Králi se mezi lidi moc nechtělo, protože se styděl, ale i královna trvala na tom, že má jít.

Tak se král převlékl, aby vypadal jako žebrák. Rom, také v přestrojení, šel hned vedle něj a s nimi ještě dva převlečení vojáci. Přišli na tržiště a král se nestačil divit. Trh byl skoro prázdný, prodávalo tam jen pár lidí. Přišli ke stánku, kde se bavilo několik mužů. Jeden starší muž promluvil a ostatní, co stáli okolo, poslouchali. „Jestli to tak půjde dál, umřeme všichni hladu. Všichni víte, kolik lidí sem na trh chodilo, až z daleka, z okolních vesnic, ale teď tu na mladého člověka nenarazíte. Všichni se bojí, že je chytanou princezniny stráža a udělají z nich vojáky. Říká se, že už má tolik vojáků, že by s nimi mohla zaútočit na sousední království.“ „A náš pan král, co dělá, na co čeká? Až princezna skutečně potáhne na naše sousedy?“ zeptal se druhý muž. „Ten nic neví, nebo nechce vědět. Nevidí, že hlavní důstojníci princeznu navádějí, že z ní udělají největšího velitele na světě.“ „No, a co se s tím dá dělat, než bude pozdě?“ „Všechno musí udělat pan král. Propustit princezniny vojáky a zabránit těm důstojníkům, aby princeznu naváděli, aby ze sebe dělala největšího velitele. A když si princezna nedá říct, měl by ji prostě někam zavřít, dokud ji to generálování nepřejde. Povídá se taky, že královna z toho všeho těžce onemocněla. Ni-

kdo jí nedokázal pomoci, ani ti nejslavnější doktoři, až našli jednu starou Romku, která ji vyléčila.“ Když král slyšel, jak se o něm mluví, bylo mu, jako by dostal pár facek. Poslední muž ještě dodal: „Kdo to kdy viděl, dělat z holky kluka? A ještě ji nechat, aby si dělala, co chce a přivedla celou zemi do neštěstí? Kdyby byla princezna nějaká šereda, člověk by řekl, že když ji nikdo nechce, dělá ze sebe chlapa. Ale každý říká, že je princezna opravdu hezká, princové by se o ni určitě zajímali, ale dokud se chová jako chlap, tak si jí nikdo ani nevšimne.“ Král jen poslouchal a lehko mu z toho nebylo. Když muži domluvili, šel zase k dalšímu stánku. Tam si vyslechl to samé. Před polednem se vrátili na zámek.

To se ví, že se král styděl i sám před sebou. Přišel ke královně a přiznal jí, co slyšel na trhu. „Tak na co čekáš, až se skutečně stane nějaké neštěstí? Rozpusť armádu, propusť její důstojníky. Když nebude mít žádné vojáky, snad ji všechno přejde.“ Hned druhý den král svolal všechny důstojníky a poručil jim propustit všechny vojáky. Všichni se s radostí rozešli do svých domovů. Ty důstojníky, kteří princeznu naváděli a říkali jí, co má dělat, zavřeli do vězení. A pro princeznu si šla její matka přímo do kasáren. Ta odtud samozřejmě nechtěla odejít, ale když jí královna pohrozila domácím vězením, musela s ní na zámek. Král ji nechal nenápadně hlídat na každém kroku.

Královna dostala od Verony čaj, který musela princezna přímo před ní vypít. Byl to čaj, po kterém se zase měla začít cítit jako žena, měla se začít parádit a zajímat se o nápadníky. A skutečně. Asi za týden se princezna uklidnila. Protože měla kolem sebe plno hezkých dvorních dam, začalo ji to pomalu lákat oblékat se a zdobit jako ony. Za měsíc princezna docela zapomněla na nějakou armádu. Už se skutečně oblékala a chovala jako princezna a královna pro ni nechala uspořádat velký bál. Princezna byla krásná jako panenka a princové z ní nemohli spustit oči.

Všechno na zámku i v celé zemi zas bylo, jak má být. Proto šli Jenda a Verona ke králi a královně, aby si s nimi promluvili. „Můj králi, moje královno, svou práci jsme už udělali. Oba jste zdraví, z princezny je zase krásná dívka a jak to tak

vypadá, dlouho sama nezůstane. Brzy si najde ženicha. Teď už se bez nás obejdete. Stýská se nám po našich rodinách a ty na nás jistě netrpklivě čekají.“ Král i královna je přemlouvali, aby s nimi zůstali na zámku, že si sem můžou přivést i svoje rodiny, ale ani jeden z nich se nenechal přemluvit. Verona ještě dala královně pytlík čaje. „Královno, tento čaj pij dvakrát denně, ráno a večer. Až ho spotřebuješ, uvidíš, že budeš zdravá a šťastná.“ Král jim nechal naložit do vozů velké bohatství, peníze, zlato, jídlo, látky a další věci a Jenda s Veronou se konečně vydali domů. Byli moc rádi, že zase uvidí své rodiny.

Nejdřív přijeli k Veroně. Celá vesnice zůstala s údivem stát. Takové bohatství nikdy předtím ani potom neviděli. Veronin muž, Mižu, nemohl věřit svým očím a prohlásil: „Dnes je nejšťastnější den v mém životě. Žena se mi vrátila domů a představte si, že minulý týden chytili zbojníky, kteří unesli komtesu. Komtesa je v pořádku a zbojníky zavřeli, takže už nikomu nebudou škodit.“ Mezi řečí najednou Jendu něco napadlo: „Poslyšte, Verono, co to bylo za čaj, který jsme dala královně?“ „Sám jsi viděl, že královna není ještě tak stará,“ povídá Verona, „není jí ani čtyřicet let. Je zdravá a po tom čaji bude mít ještě děti, takže se král dočká syna!“ Všichni Romové se dali do smíchu. „S tím bysme králi docela rádi pomohli,“ smáli se někteří chlapi. Potom se rozloučili s Jendou a ten se vydal k domovu.

Když tam přijel, celá vesnice byla na nohou. Přivezl tolik bohatství, že se to ani nedá vypovědět. Jeho žena i děti byly rádi, že je konečně doma. S Veronou a její rodinou se pak často vidali a brali je jako vlastní rodinu. No, a doslechli se také, že královna dva měsíce po jejich odjezdu otěhotněla. Král i královna byli nejšťastnější lidé na světě, když se jim narodil chlapec. A ani princezna se doma dlouho nezdržela, provdala se za prince ze sousední země. Tak si všichni šťastně žili. Jenda ani Verona, i když přišli k velkému bohatství, nebyli nikdy lakomí. Když za nimi někdo přišel a požádal o pomoc, nikoho neodmítli a každému dali, co potřeboval. Tak žili šťastně a jestli neumřeli, žijí dodnes.

Andrej Giňa

překlad Martina Vyziblová

Vánoce a já

Vánoce mají pro mě dnes už jiné kouzlo než kdysi a z romských vánočních tradic zbyly už jen vzpomínky a smutek. Vánoční tradice to byly ale velice krásné, bohaté, plné radosti, slz, odpuštění, smíření a setkávání se s blízkými, rodinou i s ostatními Romy. Už na začátku prosince Romové uklízeli, malovali, prali. Když byli se vším hotoví, tak vánoční stromky jim už voněly v kůlně, na verandě nebo pod okny jejich domu. Den před Štědrým dnem dal otec stromek do stojanu a my děti jsme ho zdobily podomácku vyrobenými čokoládovými figurkami.

Na stromek jsme věšeli i salonky, balené v pozlaceném nebo stříbrném papíru. Věděli jsme, že v pozlaceném papíru byly salonky polité čokoládovou polevou. Moc jsme si na nich pochutnávali. Na stromek jsme věšeli i jablka, ořechy a různobarevné skleněné figurky, ptáčky, dědu Mráze, hvězdy, stříbrné a pozlacené, papírové řetězy a všechno možné.

No, na stromku toho bylo tolik, že se až větve ohýbaly. Musím čestně přiznat, že my děti, když jsme si potají pochutnávaly na čokoládových kolekcích, tak jsme potom do prázdného obalu po figurkách zabalily dřevěný uhlík z kamen a pověsily ho zpět na stromek. V té době jsem si myslel, že rodiče o ničem neví. Dnes už vím, že zatímco my jsme se potají cpali čokoládou a měli umazané tváře, rodiče se z nás potají radovali, a těch dobrot nám dopřáli. Dostávali jsme i dárky, většinou to byly věci, které jsme potřebovali do školy. Byly to tepláky, bagančata, rukavice, čepice a teplé kabáty. Málokdy jsme dostali hračky. Hahaha, vzpomínám, a kdybych měl vše popsat, tak to by byl už román.

Romové v osadě slavili Vánoce všichni společně. A k vesnickým vánočním tradicím Romové patřili. Vánoce ve vesnici se začínaly tím, že Romové – muzikanti chodili po celé vesnici vyhrávat pod okny domů gadžům. Celá vesnice čekala na romské muzikanty, a když už došli, tak gadže je s úctou vítali ve svých příbytcích. Romové vstupovali do jejich domů s muzikou, většinou to byla vánoční koleda zpívaná východoslovenským dialektem.

Pamatuji si to živě, text zněl takto: Povjece nam pastirove, co sce vidzel'i. Že sce še nám o polnoci šické rozbehli. Anděle špjevaju, na znamosc dávaju, že še Ježíš narodzil... Když Romové dohráli koledu, gazda je s velkou úctou pozval do domu. V kuchyni jeden z muzikantů spustil velice účtivý, ale výstižný vánoční vinš.

Gazda Romy posadil za stůl plný jídla a pálenky. Gazdina dala na stůl i výrobky ze zabijačky. Když se Romové s gazdou a gazdinou napili, spustili tak rázný čardáš, že tancovali v domě všichni, rodiče i děti navzájem. Když potom muzikanti odcházeli, dostávali peníze a ještě výslužku, zákusky, klobásy, slaninu a jiné vánoční dobroty. Byla velká zima, mrzlo, až praštělo, a když muzikanti odcházeli, tak jim gazda nalil ještě další štamprlata. A zbytek nedopité lahve kořalky dal Romům s sebou na cestu. Romové chodili po vesnici, hráli a všude byli srdečně vítáni.

Když prošli celou vesnici, tak se vraceli domů a hráli taky v každém romském domě. Muzikanti byli Romy očekávaní, vítání se slzami, s radostí a se vším vánočním jídlem a pitím. Romové jídlo neschovávali, všechno co měli, dali na stůl a byli rádi i vděční, že s muzikanty přichází do jejich domu Bůh, i Romové, u kterých už muzikanti byli a hráli. Tak to to pokračovalo, až došli do posledního domu.

Tam se všichni Romové sešli a každý něco donesl, kořalku, jídlo, ale hlavně vánoční radost a štěstí. Romové si vinšovali, bavili se, tancovali, vzpomínali, odpouštěli si, smířovali se až do rána bílého. Děti u stolu byly upřednostňované, dospělí jim cpali do rukou jídlo a děti si užívaly všech vánočních dobrot.

Druhý den, když jsem se probudil, celý dům už zase voněl jídlem a čerstvým pečivem – koláče, šinga, marikľa, vařená i pečená masa a jiné dobroty. V domě vládla vánoční atmosféra, táta sekal venku na dvoře suché dřevo, aby v kamnech dobře hořelo a máma v kuchyni vařila a pekla. Romové se zvali k sobě navzájem, hostili se, bavili, zpívali, tancovali a ven za okno dávali pohár kořalky i pro mrtvé.

Pro mrtvé dávali Romové na stůl i talíře s jídlem. Bylo to všechno jiné než dnes. I zima byla jiná, všude bylo plno sněhu a my děti jsme se o Vánocích koulovaly a sáňkovaly. Spouštěli jsme se na saních z kopců a zastavili jsme se až na zamrzlé řece. Mokří a promrzlí až na kost jsme ničeho nedbali a užívali si zimních radovánek.

Když už mi byla moc zima, tak jsem utíkal domů, sedl si na židli u kamen a máma mi ukrojila šing (koláč s mákem). Byl ještě teplý, voněl a já jsem do něj mlsně kousal a blahem i teplem jsem u kamen brzo usnul. Probudil jsem se až v posteli, jak jsem se tam dostal, jsem nevěděl. Dnes už ale vím, že otec mě vzal velice opatrně do náruče a uložil do postele. Beranici jsem měl nataženou až na uších. Byl to projev lásky, láska byla všude kolem mne i ve mně. Vzpomínám na tu dobu a vidím lidi, kteří už mezi námi nejsou. Hm, jsem smutný i veselý zároveň.

A jak prožívám Vánoce dnes? No přeci jako manžel, otec i jako děda. Mám kolem sebe lidi, kteří nebyli vůbec na světě a teď mi říkají tatí, dědo. Jsou to lidi, kteří vyrůstali a vyrůstají v jiném časovém prostoru, v jiné civilizaci a jiných hodnotách. Ale když já i manželka o Vánocích zpíváme staré romské písně, tak ta síla i ta krása je osloví a oni se rozbrečí. Ano, jsou to lidé, kteří mají moje romské geny, ale sny už mají svoje. Jejich existence mne vychovává, dělá ze mě tolerantního a spokojeného člověka. Když mám všechny své potomky o Vánocích kolem sebe a vidím, jak se z mého dárku radují, mám radost i já a těším se jako malý kluk. Mými dárky jsou zase oni, ale aby neviděli moje slzy a plačící srdce, jdu do ústraní a tam si uvědomuji, kdo jsem, kde jsem začínal a kam jsem došel. Čas Vánoc mám rád, Vánoce jsou krásné i proto, že s přibývajícím věkem mých potomků jsou každým rokem jiné.

Gejza Horváth

Pal o Jandus the pal e Verona

Kaj has, kaj nahas, guleja, bach-taleja, the mek Devla čačeja, has jekh Rom. Ole Romes has ajci čhave, keci pro ņebos čerčeňa, the mek o jekh buter. Sar savore Roma, the jov has čoro, hoj čorederes manuŝes phares varekaj arakhfalas.

Sar sako d'ives, ta the adad'ives beŝenas khere a užarenas pro chaben. E romŋi tavlas gomboda a kija pekelaŝ o marikla. Savore andro kher has ajse bokhale, hoj chalahas the e piri, so pes andre tavlas. O Rom dikhelas pre romŋi a vare-sar pes leske nazdelas. „S'oda tuha? Masovar hin tut pherdo dumi a akana mek naphundraďal o muj.“ „A so chut'kerava, giľavava, te andro kher nane aňi čepo chabenoro? Tajsa imar nachaha. Andro kher nane aňi kruŝinka chaben.“ „Sem kavka sam upre maj sako d'ives. Tajsa džaha sig tosara andro gav a me som bizutno, hoj varesavo chaben anaha.“ „No, čak oda te el avka,“ phend'a e romŋi.

Pre aver d'ives sig tosara gele andro gav. Obgele savore khera, kaj-čak pre odi bibacht ņikaskes nič nakampelas te kerel. Až andro ostat-ňo kher o Rom vipratind'a o gena-jos. E gori les vaŝ oda diňa phuvale, aro, the koter balevas. Sar savoro chaben ande khere, chudla o Rom te vakerel: „Mri kedveŝno ŝukar romŋi, naačhel mange nič aver, čak te džal andre luma a te anel varesave love. Nakamav, hoj adaj savore zadžas bokhatar.“ „Aľe na hoj amen adaj mukheha korkoren a tu phireha pal e luma. Te tut naela bacht, maj pes visaľuv pale khere. Amen adaj bi tiro so keraha, sar dživaha?“ phend'a leske e romŋi. O Rom lake sa egerind'a a pre aver d'ives pes vidiňa andre luma. E romŋi the o čhave gele leha ži pro agor gaveske a odoj pes rozgele. La romŋake demade o apsa andro jakha, aľe aňi o rom pr'oda nahas feder. The leske o apsa zaile o jakha, sar dikhla pre romŋi the pro čhave.

Avka o Rom džalas ta džalas, gav gavestar, foros forostar, aľe pre bacht na a na te taľinel. Sar te la vareko zarind'ahas. Kecivar leske avlaŝ pre god'i e romŋi the o čhave a imar vajkecivar kamla te visaľol khere, aľe palis leske avla pre god'i: So mange phenena o čhave, te lenge nič naanava? Avka rado narado džalas odijader. Jekhvar avla andro baro veŝ. Džalas tosarastar a imar has nasigo pal o dilos a jov na a na pes andal o veŝ te dochudel avri. Has zuňimen, bokhalo a kamelas pes leske paňi. Kaj-čak pre čaňigori ži akana natalind'a. Avka peske beŝta tel o baro rukh, hoj peske te odpočivinel. Rozdikhelas peste, až jekhvar zašund'a bari vika, sar te vareko varesas marďahas. O Rom sigo uŝiľa a vidiňa pes kola seraha, so šund'a e vika.

Geľa ajse duj ŝel metri a angle leste pes sikhad'a cikno kaštuno kher. O Rom les polokes obgeľa, dikhla andre, či odoj vareko nane. O kher has čučo a o vudar phundrado, avka geľa andre. Adaj has skamind zmado deskendar, paŝ leste duj lavki, duj had'i, ŝparheta a paŝ late lavkica pro grati. O Rom rodelaŝ varesavo chaben, aľe nahas odoj nič, čak andro khoro o paňi. O Rom pijľa a maj pes ŝunlas o but feder. Mek jekhvar geľa avri. Nadžalas leske andro ŝero, ko avka

vičinlas. Obgeľa o kher, aľe ņikas nadikhľa. Avka visaľiľa pale andro kher, nacirdla pes pro had'os a maj zasut'a. Sovlas sar kaŝ ži to-sara.

Tosara uŝiľa a nakamelas te paľal peskere jakhenge. Andro kher beŝelas paŝ o skamind phureder romŋi. Joj peske les obdikhľa a chudla te vakerel: „Ma dara pes mandar. Me phirav kadaj andro veŝ te kidel draba. Dikhľom, hoj sal adaj, ta avľom andre. Adaj baron ajse draba, so ņikhaj avrether narakheha. Man vičinen Verona, aľe sako mange phenel Kachňi. Aľe sar akana dikhav, ta tu sal o Jandus, le Lajoŝiskero the la Haňake-ro čhavo. Le dades the la da miŝtes džanavas.“ O Rom pre late diňa avri o jakha. Kajso vareso aňi andro nekbareder suno naužard'ahas. „Aľe kaj pes adaj iľal, kajso koter luma kheral?“ phučľa lestar e romŋi. „Oda baro vakeriben.“ „Čak zmukh, ma ladža tut,“ phend'a e romŋi a o Jandus chudla te vakerel, sar pes lenge khere igen phares dživlas, hoj muŝind'a te džal andre luma te rodel e bacht a te anel khere varesave love, hoj te na meren savore andre bokh. „Akorestar phirav gav gavestar, foros forostar, aľe pre bacht mek nataľind'om. Idž avľom andre kada veŝ a imar džanľom, hoj pes andal leste nadochudava. Až jekhvarestar zašund'om, sar vareko vičinel. Maj pes vidiňom kola seraha, so šund'om e vika a doavľom andre kada kher. So gondol'inen, neno, k'oda has, so avka vičinlas? Te našund'omas e vika, ta ko džanel, či imar adaj uľomas. Talam man schalahas o ruva.“

„Vakerel pes, hoj andre kada kheroro beŝenas o lotroša. Jon odarig phirnas te čorel, chudkernas le manuŝen, očornas len. Ko pes nadelas, oles zmarnas. Jekhvar chudle la terňa komtesa le duje inaŝkenca the duje slugadženca. Le slugadžen sphandle, skidle lenge sa, the le džuvľijenge tiž. O ŝperki, o somnakaj, o love, savoro, so paŝ lende has. Palis len čhide andre hentova ki o slugadža a e hentova bičhade het, aľe la komtesa peske mukhle. Vakerel pes, hoj oda e komtesa avka vičinlas, sar la cirdenas andre kada kher. Akorestar la šund'ol sako d'ives, sar vičinel. Lakero dad adaj bičhad'a but slugadžen te rodel le lotroŝen, aľe o slugadža avle imar nasigo. Vakerel pes, hoj la o lotroša odl'igende igen dur a ņiko nadžanel kaj.“

O Jandus čak ŝunlas. „A sar pes tumen, neno, dochudľal adaj, kajso duripen kheral?“ „Sar imar phenavas, beŝavas amara famel'ijaha andre aver gav paŝal tumende. Adaj miri baba sikhavlas mira da te sasťarel le manuŝen le drabenca a e daj sikhavlas man, mi el lake e phuv loki. Jekhvar avla ki amende jekh terno čhavo. Jov has terno, me somas terňi, the ačhiľa pes oda, hoj pes iľam a me avľom leha dži adaj. Has man bacht. La datar sikhľiľom te prindžarel o draba, save, so sasťaren. Akorestar sikhavav te sasťarel mire čhave. Te tuke vareso kampela, ta tuke rado ŝegetinava. Aľe akana dža kadaj andro gav, pheneha mire romeske, hoj tut bičhavav a odoj pre ma použareha. Dikhav pre tute, hoj tuke andro per bokhatar baŝaven savore lavutara.“ „A so tumen?“ phučľa o Jandus la

romňatar, „korkori džana andre kajso baro veŝ, nadaran pes? Me rado džava tumenca.“ E romŋi chudla te asal: „Ma dara, imar ņi-save lotroša adaj nane a le džvirendar pes nadarav. Ča dža spokojnones ki amende andro romano gavoro. Adarig oda ajsi jepaŝ ora. Phen lenge, hoj tut bičhavav. Jon maj vičinen mire romes, le Mižus a me pal o dilos som khere. Te arakhava o draba, so kamav, ta sigeder.“ Le Janduske pes igen nakamelas te mukhel la romňa korkora, aľe joj leske mek jekhvar phend'a, hoj te nadaral a te džal spokojnones ke late khere.

Avka pes o Rom mukhľa andro gav, sar leske e romŋi phend'a. So čak avla andal o veŝ, imar les dičholas. O Rom pes mukhľa kija leste a naľikerďa aňi jepaŝ ora a doavľa odoj. Maj agoral terďonas le Romengere kherora. Cikne kofibici zmarde kaštendar, vaj vimurimen valkendar, priučharde le bľačhenca. Sar les zadikhle o čhave, maj pes kija leste rozdenaŝte a zvedavones peske les obdikhenas. „Ta so, čhavale, pačinov pes tumenge? Aľe nane man nič so tumen te del,“ phend'a o Jandus. O čhave čak dikhenas. Maŝkar oda doavle savore pre dvora. Odoj imar has maj savore Roma, so andro gavoro beŝenas. O Jandus peske len predikhľa pindrendar ži o ŝero a musaj te phenel, hoj o Roma tiž. O Jandus chudla te vakerel: „Mi del o Del tumenge lačho the bachtalo d'ives. Ma ruŝen, hoj avľom ke tumende. Andro veŝ pes zgeľom la romňaha la Veronaha a joj man adaj bičhad'a.“ „Soske kamahas pre tute te ruŝel,“ phend'a o phureder Rom, so odoj terďolas la romňaha, „imar dikhľal, hoj Rom Romeske te na ŝegetinel, te leske kampel, vaj les te nalel andro kher a nadel te chal, vaj namukhela te presovel? Kada maŝkar o Roma nane. Aľe te tut bičhad'a e Verona, ta oda muŝinas maj te phenel le Mižuske.“ So čak o Rom dophend'a, o Mižus avla avri maŝkar o Roma. „Dikhav, hoj ke amende doavľa o Rom,“ sikhad'a pro Jandus. „So amenge andal?“ phučľa lestar. „Tumen san o Mižus? Te hat, ta bičhavel man pal tumende tumari romŋi e Verona.“ O Mižus pre leste zadikhľa a vičind'a les ke peste andro kher.

Sar avle andro kher, o Jandus zmukhľa: „Tumara romňaha pes zgeľom andro veŝ, andro kher, so ačhiľa pal o lotroša. Me odoj presuťom a tosara sar uŝiľom, e romŋi odoj imar beŝelas. No a diňam pes andre дума. Joj mandar phučelas, khatar som a kaj džav. Me lake phend'om sa, soske man mukhľom andre luma a sar lake phend'om, khatar som, ta man prindžard'a. Džanelas, hoj pes vičinov Jandus a miro dad has o Lajoŝis the e daj e Haňa. Tumari romŋi hiňi andal aver gav paŝ amende a la daha phirelas te sasťarel khere ki amende.“ O Mižus čak ŝunlas a nakamelas te paľal peskere kanenge. Palis phend'a: „Aľe amen čak vakeras a tu sal bizutnones bokhalo. Kana ostatňones chaľal? Hoj phučav...“ Geľa avri ke peskeri čhaj a iľa les peha. E čhaj maj ačaliľa, so kamel te kerel a chudla te pekel o maleŝňiki a kija lende o tejos le drabendar. O Jandus kajso lačhipen imar nachaľa, odkanastar geľa andre luma. Sar čaľiľa,

ŝukares pal'ikerďa savorenge a o Mižus chudla lestar te phučkerel, kaj džal a soske pes mukhľa andre luma. Oda imar avle andro kher the aver Roma a ŝunenas, so o Jandus vakerel. Jov lenge rozphend'a sa, sar pes lakera famel'ijake phares dživlas a jov nakamelas te dikhel, sar o čhave bokhaľon, ta pes vidiňa andre luma. „Aľe sar dikhen, ta pre ņisavi bacht mek nataľind'om. Aľe so nane, ta mek ŝaj el. Oda imar hin man bari bacht, hoj arakhľom tumen, Romale.“ Avka peske mek vakernas a o Jandus lenge chudla te vakerel, sar naŝti avla avri andal o veŝ, sar šund'a e vika a joj les doand'a andro kher, kaj angomis dživnas o lotroša a sar pes odoj zgeľa la Veronaha a joj les bičhad'a adaj pal peskerorom.“ O Roma čak ŝunenas. Palis pes diňa anglal jekh phureder Rom: „Na čak tuke pes phares dživel, aľe maj savore Roma sam pre oda jednakones. Kajčak čepo ko pes mukhela andre luma te rodel e bacht sar tu. Mi del o Del, hoj la so neksigeder te arakhes.“ Palis le Jandustar phučkernas pre leskero dad the daj, the pre calo famel'ija.

Ki o dilos avla khere e romŋi, e Verona. And'a savore draba, so kamelas. Maj len thoďa te ŝuťarel, te lake na zaparisal'om a palis phučľa le Mižustar, či vareso chale. O Jandus pes adaj ŝunlas igen miŝtes, sar te uľahas khere. O d'ives pregel'a sar o paňi. Rat'i kerde o Roma avri bari jag a vakernas peske, ko so predžid'ila, kaj has a so jekh aver. O Jandus čak ŝunelas. Tosara, sar uŝiľa, kisitind'a pes pro drom. O Mižus the e Verona les prevakernas, hoj mek odoj te ačhel keci čak kamela, aľe jov lenge vaŝ savoro mek jekhvar pal'ikerďa a mukhľa pes odijader andre luma. „Ma bister,“ phend'a leske e Verona, „te tuke vareso kampela, či nadžaneha peske varesoha rada, sam adaj a sar čak birinaha, ta tuke ŝegetinaha.“

O Jandus džalas ta džalas, až doavľa andre jekh baro foros. Odoj has ipen tarhos, aľe maj leske demad'a andro jakha, hoj adaj hin igen čino manuŝa a maj nič nacinaven. Terd'ila peske ki jekh ŝatros a dikhelas pro nipi. ņikhaj nadikhľa terne manuŝen. Avka phučľa le phuredere gorestar, so andro ŝatros bikenavlas, so pes adaj ačhiľa, hoj ajci čino ehin adaj terne manuŝa. O goro chudla te vakerel: „Dičhol, hoj sal igen dural, te nadžanes nič pal oda, sar adaj dživas. Savoro adaj has sar andre aver phuva. Dživlas pes amenge miŝtes. Amare kral'iske uľiľa čhajori, aľe jov igen kamelas muršores. Kajčak la kral'ovna imar buter čhave naŝtiľik ule, avka o kral'is la čha ľikerlas sar muršores. Sikhavlas la te phirel pro graj, te marel pes, te ŝabl'inel a te urel pes sar murš. Imar lake deŝocho berš a sako daral, so kerla. Akana stradel terne manuŝen a kerel lendar slugadžen. Vaŝ oda adaj nadikheha terne muršen aňi čhajen. Pal o foros phiren lakere slugadža a sar dikhen terne čhas, vaj čha, mind'ar len chuden a odcirden andro kasarňi.“ O Rom čak ŝunlas a bond'arlas le šereha. „Džal pal oda, hoj le slugadženca te na kerel varesavi bibacht, te na demel pre amaro susedas, pro terno kral'is.“ „A so pr'oda phenel lakero dad, o kral'is?“ phučľa o Jandus. „Joj les

naŝunel a kerel peske, so kamel. Hin la paŝal peste ajse slugadža the bare oficira, so la pre kada savoro keren upre. Keren latar nekbareder velitel'is, savo kana has. Kada sa, so akana kerel, prebariľa le kral'iske perdal o ŝero a jov nadžanel peske savoreha te del rada. Aňi jov, aňi e kral'ovna pes ņikhaj nasikhaven. E kral'ovna savorestar nasvaliľa a le kral'iske tiž nane miŝtes, aľe nadel pre peste te prindžarel. Ladžal pes.“ O Jandus čak ŝunlas: „Oda o terne čhave, o princi, la princezna aňi čepo napricirden? O terne čhaja pes rado barikaňaren, dikhen pal o pirane, rado khelen a kamen te el pre kedva le čhavege a joj nič?“ bond'arlas le šereha. Palis leske avla pre god'i e romŋi e Verona a chudla le gadžeske te vakerel: „Me man zgeľom jekha igen god'aver romňaha, joj sasťarel le manuŝen le drabenca. Paťav oleske, hoj te dikhelas pre kral'ovna the pro kral'is, ta lenge bizutnones ŝegetinlas.“ Andro gadžo sar te bi vareko viľind'ahas. Maj chut'ila ki o Rom a obchudla les. „Tut amenge bičhad'a korkoro o ņebos! Maj tajsa tosara džaha sodujdžene andro dis, uraha pes sar bare dočtora, hoj amen te mukhen ki e kral'ovna a odoj lake sa rozphenaha.“

The avka kerde. Preurde pes andro dočtorska gada a gele andro dis. Adaj len nakamle te mukhel ki e kral'ovna, aľe sar le slugadženge, so terďonas paŝ e brana, rozphen-de, hoj aven te sasťarel la kral'ovna, ta len mukhle. E kral'ovna paŝolas andre peskeri komnata a dičholas namiŝtes, paŝ late beŝelas o kral'is a chudelas la vastendar. O Rom le goreha avle andre, eŝeb pes omangle, hoj viruŝinen a palis o Jandus chudla te vakerel: „Dodžanľam pes, miri kral'ovno, hoj sal igen nasval'i. Vakerel pes pal tute the pal tiro rom ži ki amende adarig andre trito phuv. Te dovoľine-na, rado tut predikhas, kaj te prindžaras, so tute.“ E kral'ovna kerďa le šereha, hoj hat. O Rom la predikhľa a phend'a: „Imar sasťaravas but nasval'ipena, aľe kaleha, so tut hin, pes mek nazgeľom a nadžanav les te sasťarel. Aľe džanav jekha igen god'averona romňa, joj sasťarel le drabenca a visasťard'a imar igen but manuŝen. Som bizutno, hoj the tumenge ŝegetinla. Joj hiňi adarig dur, te amen dena hentova lačhe duje grajenca the kočiŝiha, ta avaha laha pale so neksigeder, sar pes dela.“ O kral'is pre lende čak dikhelas a maj diňa te kisitinel sa, so o Rom kamla. Mek le slugadžis, so lenge kerlas o kočiŝis, diňa jekh gonoro love angle romŋi.

Pre aver d'ives pes vidine pal e Verona. Džanas buter sar trin d'ives a pre ŝtarto doavle ko Roma. O Roma sar dikhle e barikaňi hentova, maj pes garude andro khera. Džanenas, hoj te odoj avlas barikaňi hentova, ta nič lačho lenge nanelas. Čak o cikne čhave ačhile avri. Savore avle pro čudos, sar andal avla avri o Jandus. „Ta so, vidadarďom tumen, hoj pes savore garud'an,“ asabnaha lenge phend'a. „Sar dikhen, ta oda som furt me a avľom pal e romŋi, pal e Verona.“ Andre oda pes imar sikhad'a o Mižus. „No, ta av andre, te tutar akana ajso baro raj.“ Savore, so has avri, čak dikhenas a bond'arenas le šerenca.

O Jandus the o slugadžis gele andre ko Mižus. „Ta bešen a vakeren, so pes ačhiſa. E Verona maj avela, geſa čak kadaj pal o kher vaš vare-savi čar.“ Naſikerďa aňi pandž minuti a e romňi pes sikhad̄a maškar o vudar. O Jandus maj zmukhſa: „Ma rušen, hoj avl̄om pal tumende, aſe phend̄an, hoj pal tumende šaj avav, te mange vareso kampela.“ Avka lenge chudſa te vakerel, so pes ačhiſa andre aver phuv, so odoj kerel le kraliskeri čhaj a sar olestar nasvaliſa e kral̄ovna the o kraliſ, aſe jov pre peste nadel kada te prindžarel. „Me som bizutno, hoj čak tumen la kral̄ovnake šaj ſegetinen a hoj peske džanena rada the le kraliha. Aſe kampelas, hoj pes te vidahas maj andro dis, bo e kral̄ovna hiňi igen nasvali, kampel la so neksigeder te chudel te sastarel. A kadaj tumenge o kraliſ bičhavel o darkos.“ A sikhad̄a le slugadžiske, hoj te del la romňa o gonoro lovenca. „Ta oda našt̄i užaras. Lav peha o draba a džas, te naavas nasig.“ E romňi iſa peha o draba, o love prediňa peskere romeske, bešt̄a nadre hentova a vidine pes andro dis pal e kral̄ovna.

Doavle odoj tel o štar d̄ives. Adaj len o kraliſ imar užarlas a iſa la romňa ki e kral̄ovna. Joj odoj čori pašſolas sar muli. E romňi la predikhſa, chudſa lake o vasta, obdikhſa o jakha a phend̄a: „Avl̄am sar pes phenel tel jekh minuta dešuduj.“ Maj thod̄a paňi pro tejos a parančol̄ind̄a, hoj la te zapaťaren andro vlažno cindo ušlagos. Avka pes e romňi načalad̄a pašal late duj d̄ivesa a duj rat̄a. Davkerlas la o tejos a sar o ušlagi višufonas, rakinlas lake aver. Pre trito d̄ives imar has la kral̄ovnake feder. O ušlagi imar lake narakinlas, aſe o teji le drabendar so and̄a, la davkerlas furt. La kral̄ovnake has sako d̄ives feder a feder. Jekhe kurkeha geſa imar korkori tele pal o had̄os a pregeſa pes pal o kher a tel o dešuštar d̄ives pes šunlas imar o but feder, imar phirlas, kajčak e romňi mek la furt davkerlas o tejos, aſe imar dodikhelas the pro kraliſ. Džanelas mištes, hoj jov nane tiž sast̄o, čak sa zagaruvel, hoj pre les-te nič te na prindžaren.

Jekhvar e kral̄ovna the o kraliſ bešenas andre komnata a e romňi chudſa te vakerel: „Dikhav, hoj la kral̄ovnake imar mištes, aſe tu kraliſa mange nasal pre kedva. Dikhav, hoj tut vareso igen trapinel. Džanav, so pes ačhiſa, sar pes likerel e princezna a gondol̄inav, hoj kampel oleha so neksigeder vareso te kerel.“ O kraliſ the e kral̄ovna pre late dine avri o jakha. „A so?“ jekhvar phučle. „Mušinas te kerel avka, hoj pes te šunel pale sar džuvſi a na sar murš.“ Andre oda pes thod̄a o Jandus. „Te pes, mro kraliſa, preureha, hoj tut űiko te naprindžarel, džahas maškar o nipi. Odoj šuneha, so pes pal tute vakerel. Ta pes talam dodžaneha, so kames te kerel, kaj pes adaj te dživel avka, sar pes dživlas, mindig la princeznatar nakerďal muršes. Dikh, e kral̄ovna šaj thod̄a o šero, a tu le sast̄ipnaha proďa tiž nasal nekfeder. Džanav, hoj kada tuke mek űiko naphend̄a. Sako tutar daral. Aſe vareko tuke jekhvar mušind̄a te phenel.“ Le kraliſke pes igen maškar o nipi nakamelas, ladžalas pes, aſe e kral̄ovna proďa terďolas, hoj te džal.

Avka pes o kraliſ preurďa, dičholas sar džados. O Rom geſa leha, the mek duj slugadža, tiž preurde. Avle pro tarhos a o kraliſ čak dikhelas. O tarhos has čučo, bike-navnas adaj čak vajkeci manuša. Doavle ki o jekh šatros a odoj peske vakernas o murša. Jekh phureder gadžo vakerlas a okle, so has pašal leste, les šunenar. „Te oda džala kavka odijader, ta savore mearaha andre bokh. Sako džanas, keci manuša phirnas adaj pro tarhos, aždural pal o gava a akana nataliſneha adaj pre jekh terno manuš. Sako daral, te les na chuden la princeznakere slugadža a keren lestar slugadžis. Vakerel pes, hoj imar la hin ajci slugadža, hoj šaj lenca demel pre amare susedi.“ „A amaro kraliſ, so kerel, pre soste užarel, ažd sar amari princezna čačes pre amare susedi demela?“ phučſa aver goro. „Jov nič nadžanel, abo nakamel nič te džanel. Nadikhel, sar o oficira la princezna huckinen, sar latar keren nekbareder velitelis, savo kana has.“ „No, a so pes oleha del te kerel, kaj te nael pre savoro nasigo?“ „Savoro musaj te kerel o kraliſ. Te rozmukhel savore la princeznakeren slugadžen, te premukhel kole oficiren, so la princezna keren upre, hoj pestar te kerel bare velitelis. A te e princezna peske nadela te phenel, ta la o kraliſ kamelas te zaphandel, mindig la o slugadžipen napredžala. Vakerel pes, hoj e kral̄ovna olestar igen nasvaliſa, našt̄i lake űiko ſegetind̄a, aňi o nekbareder dochtora, ažd talinde pre jekh phureder Romňi a joj la visasat̄ad̄a.“ Le kraliſ sar te vareko fest mard̄ahas pal o muj, sar šunlas, so peske pal leste vakeren. O trito goro, so odoj terďolas, maj dodiňa: „Ko kana dikhſa te kerel la čhatar muršes, te mukhel la, hoj peske te kerel, so kamel a te anel calo phuv andre bari bibacht. Te elas e princezna varesavi džungali, ta manuš phenlas, űiko la nakamel, ta pestar kerel muršes. Aſe sako vakerel, hoj hiňi igen šukar a o terne princi bizutnones pal late phirnas, aſe kavka, te pes likerel sar murš, ta pes latar aňi navšimňinen.“ O kraliſ čak šunlas a nahas leske mištes. Sar o gore dovakerde, geſa odijader ki o aver šatros. Adaj višund̄a koda, so paš o ešebno šatros. Ki o dilos pes mukhle khere andro dis.

Musaj te phenel, hoj pes o kraliſ ladžalas korkoro pestar. Avſa ki e kral̄ovna a phend̄a lake sa, so šund̄a pro tarhos. „Pre soste užares, sar pes čačes ačhela varesavi bibacht? Rozmukh le slugadžen, premukh lakere oficiren. Sar lake naačhena űisave slugadža, ta la sa predžala.“ Maj pre aver d̄ives peske o kraliſ zvičind̄a savore oficiren a parančol̄ind̄a te premukhel savore slugadžen. Mek oda d̄ives pes savore slugadža rozgele khere. Le oficiren, so la princezna thovnas upre a vakernas lake, so kamel te kerel, zaphandle andre bertena a vaš e princezna geſa e daj andre kasarňa. Joj nakamelas odarig te džal, aſe sar lake e daj phend̄a, hoj la o kraliſ dela te phandel, geſa laha andro dis. O kraliſ la diňa te vartinel avka, hoj űiko nič te nadžanel.

E Verona geſa pal e kral̄ovna, diňa la tejos angle princezna a phend̄a lake, hoj angla late les te vipijel. Oda has tejos, hoj pes pale

te šunel sar džuvſi, hoj la te pricirden o murša a hoj pes te barikaňarel. The bizo. Tel jekh kurko pes e princezna ukliďind̄a. Pašal late has šukar terne čhaja a dičholas, hoj polokes la cirdel, hoj pes te barikaňarel avka sar jon. Tel jekh čhon e princezna sar te bisterďahas pre varesavo slugadžipen, imar pes čačes urlas sar princezna a e kral̄ovna diňa angla late te kerel baro balos. E princezna has sar popka a o princi pal late o jakha nazmukhle.

Savoro andro dis the andre calo phuv has avka sar angomis. O Jandus the e Verona gele pal o kraliſ the pal e kral̄ovna. „Mro kraliſa, the kral̄ovno, imar amari buti kerďam. San savore saste a la princeznake imar mištes, ehin latar igen šukar čhaj a sar dičhol, ta but korkori naela. Džala romeste aňi nadžanena kana. Tumen pes imar the bi amaro obdžana. Amen khere but užaren amare fameliſi a amenge hin tiž phares pal lende.“ O kraliſ the e kral̄ovna len prevakernas, hoj te ačhen paš lende andro dis, hoj adaj te anen peskere fameliſjen, aſe aňi o Rom aňi e Romňi pes nadine te prevakerel a kamenas khere. E Verona mek diňa la kral̄ovna jekh bareder gonoro tejos. „Mri kral̄ovno, kada tejos pij duvar pro d̄ives, tosara the rat̄i. Sar les dopijeha, dikhaha, savi eha bachtaſi the sast̄i.“ O kraliſ lenge diňa te narakinel pherdo barvalipen, love, somnakaj, chaben, pochtana the aver veci a o Jandus la Veronaha pes vidine khere. Sodujđzene has igen rado, hoj džan ke peskere fameliſi.

Ešeb doavle ke Verona. Adaj lake avle savore pro čudos. Kajci barvalipen mek šoha nadikhle a aňi nadikhena. La Veronakero rom, o Mižus, nakamelas te paťal peskere jakhenge. „Adad̄ives nekbachtaleder d̄ives andro miro dživipen. Visaliſa mange e romňi a oka kurko chudle le lotrošen, so zaile la komtesa. Komtesa sast̄i a jon barčak dena smirom le manušen, imar len zaphandle.“ Le Janduske űisostar nič avſa vareso andro šero: „Soda tumen, Veron, diňan za tejos la kral̄ovna?“ „Sar dikhſal,“ phend̄a e Verona, „ta e kral̄ovna mek nane ajsi phuri, mek lake nane aňi saranda berš. Hiňi sast̄i a pal kada tejos mek la ena čhave, te o kraliſ ela murš.“ Savore, so odoj has, chudle te asal. „Amen leske rado ſegetinaha,“ phende o murša. Pal kada pes rozlučinde le Janduha a jov pes vidiňa khere.

Adaj leske avſa calo gav pro čudos. And̄a ajci barvalipen, hoj pes aňi nadel te vakerel. Lakeri romňi the o čhave has igen rado, hoj avſa pale khere. La Veronaha the le Mižuha pes likerenas sar bari fameliſja. No, a e kral̄ovna vaj duje čhonenca, so e Verona the o Jandus odgele, ačhiſa phari. O kraliſ the e kral̄ovna has nekbachtaleder manuša pre calo luma, sar lenge uliſa o muršoro. Aſe aňi e princezna pes naſikerďa khere. Geſa romeste pal o princos andal aver phuv. Avka dživnas savore bachtales. Sar o Jandus ta the e Verona nahas šoha chale. Te varekaske vareso kampelas, šoha leske naodphenenas a denas les, so kamelas. Avka bachtales dživnas a te na mule, dživen ži adad̄ives. **Andrej Giňa**

E Karačoňa he me

La Karačoňa hin adad̄ives perdal ma imar aver cena sar varekana. Amare romane tradiciji našſile avri a hin mange pal lende pharo. Has oda moneki šukar barvale karačoňakre tradiciji, pherdo lošad̄iſagos, he apsa, o manuša narušenas pre peste, savoro peske odmukenas, has savore jekhetane, e fajta la fajtaha, o Roma le Romenca. Imar agor decembroske o Roma pratine-nas, mal̄inenas, rajbinenas, he kerenas andro khera bare poradki. Sar imar has lenge savoro kisno, ta džanas andro veš vaš o jezulanki. O jezulanki lenge pachinenas andro drevarňi, pro ganki, he tel o blaki avri paš o khera. Jekh d̄ives angle Viſiſja thovlas o dad o jezulankos andro drajfuskos a amen o čhave figinahas upre o čukoladi. Pro jezulankos figinahas he salonki, so has zabaliſimen andro pozlatki. Džanahas, hoj andro šargone pozlatki hin o čukoladove salonki. Moneki amenge pre lende pošmakinahas. Pro jezulankos figinahas tiž phaba, pendecha, caklune bombuli, čiriklore, le mikulašis, čercheňa, the varesave papirova lanci, šarge, parne, lole. Pro jezulankos has savorestar dost, ažd o konara bandonas. Musaj te phenav, hoj amen o čhave, sar počoral chahas o čukolodova kolekciji, ta pale andro čuče pozlatki thovahas kalo angar, the figinahas les pale pro jezulankos. Andr̄oda idejos mange gondol̄inavas, hoj o dad e daj űisostar nadžanen. Adad̄ives imar džanav, hoj savorestar džanenas, has lošade, sar počoral chahas o kolekciji, a vaš oda amenge dožičinenas, naphenenas nič. Denas amen the podarunki, aſe has oda ajse veci, so amenge kampelas andre škola. Chudahas ceplaki, boganči, rukavici the tate gereki. Malokana chudahas hrački. Hahaha, leperav mange a te bi kamás pal savoro te irinel, ta imar bi oda avil̄ahas baro romanos.

O Roma andro riňos has pre Karačoňa savore jekhetane. Andro gav patrinenas o Roma kije karačoňakre tradiciji. E Karačoňa andro gav phundravenas o Roma, o lavutara phirenas te bašavel pal o gav le gadženge tel o blaki. Calo gav užarelas pro romane lavutara u sar doavenas ki o kher, ta o gadže lenge palikerenas, hoj avle, the vičinenas len andre andro kher. O Roma džanas andro kher bašavibnaha, bašavenas karačoňakri giſi, savi pes giſavelas lavenca: Povjece nam pastirove, co sce vidzel̄i. Že sce še nám o polnoci šické rozbehl̄i. And̄ele špjevaju, na znamosc dávaju, že še Ježiš narodzil... Sar o Roma dobašavnas e giſi, ta o gazdas len bara paťivaha vičinelas andro kher. Andre kuchňa jekh dženo le lavutarendar bares rajkanes vinšinelas. O gazdas thovlas le Romen te bešel pal o skamind, kaj has pherdo chabena the thard̄i. E gazdiňa thovlas pro skamind the o balevas, o kolbasi le balestar, so murdarde pre Karačoňa. Sar o Roma pile le gazdaha, la gazdiňaha, zmukhle ajso zoralo čardašis, kaj khelenas andro kher savore, o gadžo la gadžaha, the o cikne čhavore. Palis sar imar o lavutara džanas het, ta len denas love, balevas, kolbasi, gulipen, marikſa, šinga, the všel̄i jako aver chaben. Avri has moneki baro šil u sar o lavutara imar džanas avri andal o kher, ta o gazdas lenge mek čhivlas te pijel a so ačhelas andro caklos, ta delas le Romenge peha pro drom. O Roma phirenas te bašavel le gadženge pal calo gav. Všadzi len imar užarenas a o gadže kerenas andr̄oda baripen. Sar o lavutara predžanas calo gav, ta sar pes visarenas pale khe-re, ta bašavenas andre dojekh romano kher. O Roma len imar užarenas, kerenas baro baripen, rovenas a lošades lenge thovenas pro skamind o chabena the e thard̄i. O Roma o chaben nagaruvanas, so len has, sa thovenas pro skamind, the has tiš lošade oleske, hoj le lavutarenca avenas andro kher the ola Roma, so imar has ke lende te bašavel. Avka phirnas kher kherestar, ažd doavenas ki o Rom pro agor le riňoske. Adaj pes savore Roma zdžanas, sako peha vareso anelas, chaben, thard̄i, loš the bacht. O Roma vinšinenas jekh avreske, bašavenas, khelenas, giſavenas, pijenas, leperenas, so has, odmukenas jekh avreske, the bavinenas pes dži tosara. O čhavore tiš bešenas paš o skamind a o Roma lenge ispidenas andro vasta o chabena.

Aver d̄ives, sar ušťavas upre, ta calo kher hinke pachinelas le lačhipnatar, le šingendar, le mariklendar, le masendar the avre chabenendar. Andro kher has karačoňakri ideja, o dad phagerlas avri o šuke kašta, hoj andro bov lačhes te labol, e daj tavelas he pekelas o lačhipena. O Roma vičinenas jekh aver ke peske, bašavenas, giſavenas, khelenas a avri pre blaka thovenas štamperlikos thard̄i he perdal o mule. Le mulenge thovenas pro skamind the taňiris le chabeneha. Has oda savoro inakšeder sar adad̄ives. The o jevend has inakšeder, všadzi has pherdo jiva a amen o čhavore čhivkerahas pal peste o jiva, the sankinahas pes. Pro sanki pes mukhahas tele pal o hed̄i a zaačhahas ažd pre fad̄imen jarka, pro legos. Cinde the fad̄imen dži pro kokalos nabajinahas űisostar, samas rade le jevendeske, avri samas tosaratar andre rat. Sar imar somas fest fad̄imen, ta denašavas khere andro tato kher, bešavas mange pro stolkos paš o bov a e daj man delas šing makoha. Has mek tato, bares pachinlas, kijavišagoha andro šing danderavas a lačhipnatar he taťipnatar zasovavas pro stolkos paš o bov. Ušťavas upre a dikhavas, hoj somas andro had̄os, sar man odoj dochudl̄om, nadžanavas. Aſe adad̄ives imar džanav, o dad man lelas lo-kes andre angali a thovlas man andro had̄os. E baranica has man cirdl̄i dži pro kana. Oda has baro kamſiſagos, kamſiſagos has všadzi pašal mande, kamſiſagos has he andre mande. Leperav pre oda idejos u dikhav le nipen, so imar nane amenca. Pharo mange, aſe som he lošado.

A sar likerav e Karačoňa adad̄ives? No, ta adad̄ives som imar rom, dad, the papus. Hin pašal mande nipos, so akor nahas pre luma u phenen mange dado, papu. Hin oda nipos, so baron upre andre aver idejos, aver civilizacija a andre aver hodnoti. Aſe sar me, he e romňi, giſavas pre Karačoňa phurikane romane giſa, ta koja zor the o šukariben lel len andre a jon savore roven. Hi, hin oda manuša, so hin lende mire geni, aſe o sune imar hin len peskre. Lengri egzistencija man meňinel, kerel mandar tolerantnones he lače manušes. Sar hin savore mire potomki pre Karačoňa pašal mande u dikhav, sar rad̄isaſon mire darkendar, som lošado he me sar cikno čhavoro. Mire podarunki hin mire potomki a hoj te nadikhen mire apsa the miro rovl̄ardo jilo, džav seraha a odoj mange leperav, ko som, kaj baruvavas a kaj dogel̄om. La karačoňakre idejoske som lošado, mire potomki hine berš beršestar phureder a jon mange keren e Karačoňa sako berš šukareder. **Gejza Horváth**

Volné vstupy do výstav v pátek 26. 1. u příležitosti Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti.

Všechny programy se konají v Muzeu romské kultury, není-li uvedeno jinak. Změna programu vyhrazena.

Muzeum romské kultury, s. p. o.
Bratislavská 67, Brno
+420 775 407 065
propagace@rommuz.cz
facebook.com/muzeum.romske.kultury
rommuz.cz

leden – březen 2018

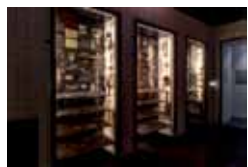
romské

kultury

stálá expozice

Příběh Romů

Dějiny Romů od starověké Indie až po události II. světové války a současnost. Možnost komentovaných prohlídek v ceně vstupného po předchozí domluvě na: pruvodce@rommuz.cz.

přechodné výstavy

13. 10. 2017 – 25. 2. 2018 Bez nenávisti? / HateFree?

Výstava současného angažovaného umění

Výstava Bez nenávisti? navazuje na projekt HateFree reagující na nárůst nenávistných postojů vůči menšinám v ČR a výstavu Hatefree? v Centru současného umění DOX v roce 2016. Její současná podoba je zaměřena na romskou menšinu. **Kurátorka:** Zuzana Štefková

- Doprovodný program k výstavě:**
- 14. 1. 2018 15:00 Nedělní dílna k výstavě. Angažované vyšívání a výroba placek pro malé i velké
 - 1. 2. 2018 16:00 Komentovaná prohlídka s kurátorkou Zuzanou Štefkovou.
 - 18. 2. 2018 15:00 Setkání u kulatého stolu s vystavujícími autorkami Magdou Fabianczyk a Angelou Mirgou, Bytom (PL). Spolupráce umělkyně Magdy Fabianczyk a romské aktivistky

Angely Mirgy vedla k odhalení složité situace mezi Romy a jejich polskými sousedy v postindustriálním městečku Bytom. Svou návštěvou v Brně chtějí na společný projekt navázat a nahlédnout na situaci Romů v Brně.

3. 11. 2017 – 28. 1. 2018

Vesmír je Černý / O kosmos hino kalo

Moravská galerie – Místodržitelství palác, Moravské nám. 1a

Umělecký projekt Ladislavy Gažiové konstruuje chronologický příběh romského umění na základě sbírkových fondů Muzea romské kultury. Výstava je výsledkem spolupráce Moravské galerie s Muzeem romské kultury. **Kurátoři:** Ladislava Gažiová, Ondřej Chrobák

Doprovodný program k výstavě:

24. 1. 2018 17:00 Komentovaná prohlídka s Ondřejem Chrobákem

23. 3. – 30. 9. 2018

Andrej Pešta: Mire světi / Světy Andreje Pešty

Vernisáž: 22. 3. 2018 17:00

Výstava představí prostřednictvím unikátních fotografií ze sbírky Muzea romské kultury tvorbu Andreje Pešty (1921–2009). Andrej Pešta byl nejen aktivním fotografem, ale projevoval se také jako literát a výtvarník – řadí se takto mezi významné romské osobnosti. Jeho fotografie autenticky zachycují život Romů převážně z období šedesátých až osmdesátých let 20. stol. **Externí kurátor:** Tomáš Pospěch

veřejné akce

25. 1. 2018 19:30

Divadlo Líšeň: Hygiena krve

Sklepní scéna Divadla Husa na provázku, Zelny trh 9, Brno

Představení získalo cenu za scénografii, nápadité užití a animaci objektů na 32. ročníku festivalu Skupova Plzeň. Pripomínkový večer u příležitosti Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti (27. ledna) se pořádá společně s Židovským muzeem v Praze – pobočkou v Brně. Zdarma. Vstupenky si prosím rezervujte na: lektor@rommuz.cz.

25. 1. 2018 – 25. 2. 2018

Miranda – romský holocaust

Vernisáž: 24. 1. 2018 18:00

Kancelář veřejného ochránce práv, Údolní 39, Brno

Výstava „Miranda – romský holocaust“ je dílem renomovaného romského výtvarníka, aktivisty a spisovatele žijícího ve Finsku Veija Baltzara, který v ní zpracovává téma perzekuce a genocidy evropských Romů v období druhé světové války.

7. 3. 2018 14:00

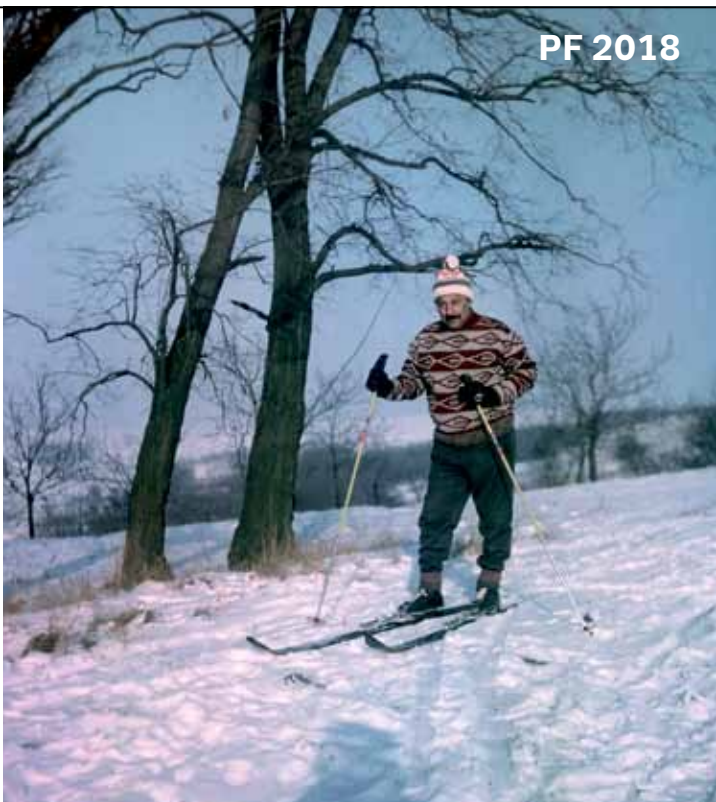
Pietní akt – připomínka obětí genocidy Romů v období druhé světové války

V roce 2018 si připomínáme 75. výročí zahájení transportů evropských Romů do vyhlazovacího koncentračního tábora Auschwitz II-Birkenau. První velký transport Romů z tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava byl vypraven z Brna. Dobyťtí vagóny s více než tisícem romských mužů, žen a dětí dorazily do Auschwitz dne 7. března 1943.

Adresa redakce Romano hangos a Společenství Romů na Moravě
Bratislavská 65a, Brno 602 00, tel.: 545 246 673 www.srnm.cz
číslo účtu: 27-488570217/0100

Andrej Pešta (1921–2009) byl prvním nám známým romským fotografem. Rozsáhlý soubor Peštových snímků ze sbírek Muzea romské kultury i další stránky jeho renesanční osobnosti představí výstava Andrej Pešta: Mire světi / Světy Andreje Pešty, která bude v prostorách muzea ke zhlédnutí od 23. 3. do 30. 9. 2018.

PF 2018

Muzeum romské kultury
státní příspěvková organizace
Bratislavská 67, Brno
facebook.com/muzeum.romske.kultury
rommuz.cz

Předplatné Romano hangos

příjmení, jméno:
název organizace:
adresa, PSČ:
e-mail: telefon:
počet objednaných výtisků:
.....

způsob platby: ☐ hotově ☐ složenkou
☐ bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol:
☐ bankovním převodem na fakturu

vyplněný formulář zašlete na adresu:

Romano hangos, Bratislavská 65a, Brno 602 00. Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010

cena předplatného pro rok 2018 je 265 Kč

**Vydávání Romano hangos podporuje
Ministerstvo kultury České republiky**